

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

عضویت در خبرنامه

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

مباحث پیشرفته یادگیری عمیق؛
شبکه های توجه گرافی
(Graph Attention Networks)

کارگاه آنلاین آموزش استفاده از
وب آو ساینس

کارگاه آنلاین مقاله روزمره انگلیسی

گفتمان دینی در کتاب های درسی ایران

(از صفحه ۳۱ تا ۶۹)

حسن بشیر*

تاریخ دریافت: ۹۱/۵/۱۷

تاریخ پذیرش: ۹۱/۷/۲۲

چکیده

گفتمان دینی در کتاب های درسی ایران از اهمیت و جایگاه ویژه ای برخوردار می باشد. این تحقیق با بهره گیری از روش تحلیل گفتمان، کلیه کتاب های درسی آموزشی در مقاطع راهنمایی، دبیرستان و پیش دانشگاهی برای رشته انسانی را مورد بررسی قرار داده است. مطالعه مزبور همچنین با تکیه بر نظریات آموزشی، گفتمان، بازنمایی و ایدئولوژی متون درسی موجود را مورد بررسی قرار داده است. پژوهش انجام شده در شش محور ۱- گفتمان اسلام محوری، ۲- گفتمان ادیان الهی و غیر الهی، ۳- گفتمان تاکید بر تحریف ادیان و برتری و ناب بودن اسلام، ۴- گفتمان همزیستی ادیان، ۵- گفتمان وحدت و تعامل مسلمانان جهان، ۶- گفتمان تقابل و اختلاف ادیان و پیروان آنها، صورت گرفته است. نتایج به دست آمده علیرغم تنوع آنها نشان دهنده این است که بیشترین محورهای گفتمان دینی مطرح شده در مورد مسیحیت و مسیحیان و کمترین آنها در مورد مسایل مربوط به زنان می باشد.

کلیدواژه ها:

ایران، کتاب های درسی آموزشی، بازنمایی، گفتمان دینی، اسلام، ادیان

مقدمه

آموزش و پرورش در هر کشور نقش اساسی در شکل‌گیری هویت فکری، فرهنگی و دینی کودکان و نوجوانان دارد. نسل جدید در هر دوره بخش مهمی از زندگی خود را در محیط مدرسه سپری می‌کند. محتوای تعلیمات مدرسه ای که در کتاب‌های درسی گنجانده شده است، مهمترین محتوایی است که کودکان و نوجوانان در حساس‌ترین زمان حیات خود به دست می‌آورند. در این مقاله تلاش شده است که گفتمان دینی نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران که در کتاب‌های درسی مدرسه ای برای مقاطع راهنمایی، دبیرستان و پیش‌دانشگاهی بازنمایی شده‌اند مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته تا محورهای اساسی حاکم بر گفتمان مزبور به دست آید.

پیش از تحلیل گفتمان دینی نظام آموزشی ضروری است که مفاهیم و نظریه‌های مرتبط با این بحث را مورد مطالعه قرار دهیم.

آموزش و فرهنگ

نظام آموزشی هر کشور بخشی از فرهنگ آن را تشکیل داده که در این فرهنگ، دین سهم اساسی دارد. فرهنگ دینی در این صورت، اگر کلیت فرهنگ را تشکیل ندهد، حداقل بخش اعظم آن را سامان می‌بخشد. در نظام جمهوری اسلامی ایران بررسی نحوه بازنمایی گفتمان دینی اعم از اسلامی و غیراسلامی در کتاب‌های درسی که محتوای اصلی آموزش را شکل می‌دهد (موسی پور، ۱۳۷۲)، برای دست‌یابی به رویکردهای اساسی آن در این زمینه حایز اهمیت بوده تا بتوان مفاهیم مهم تاکید شده در این سیستم آموزشی مورد شناسایی و بازبینی قرار گیرند.

کتاب درسی در اینجا «کتابی است که موضوعات معینی از مطالعه را در حوزه معرفت‌شناسی خاص شامل می‌شود و به طور منظم تهیه شده و برای سطح خاصی از آموزش به کار می‌رود و مانند یک منبع اصلی درباره مطالعه یک موضوع در رشته معین مورد استفاده قرار می‌گیرد» (شعاری نژاد، ۱۳۶۴، به نقل از فیاض، ۱۳۸۷: ۱۹-۱۸).

محتوا نیز «به دانش، اطلاعات، مهارت‌ها و ارزش‌هایی اطلاق می‌شود که به منظور تحقق هدف‌های مورد نظر می‌بایست یادگیرندگان، آن‌ها را بیاموزند» (فیاض، ۱۳۸۷: ۱۹). در این مقاله، مقصود از محتوا، متن کتاب‌های درسی است که هم‌اکنون در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران در مقاطع راهنمایی و دبیرستان در رشته انسانی تدریس می‌شوند.

«فرهنگ» نیز یکی از مفاهیمی است که تاکنون هنوز تعریف جامع و مانعی از آن آرایه نشده است. این وضعیت ریشه در گسترش معنایی آن دارد. تنوع و گوناگونی تعاریف فرهنگ به گونه‌ای است که در سال ۱۹۵۴، کروبر و کلاکسون، فهرستی از ۱۶۰ تعریف متنوع از فرهنگ را فراهم آورده‌اند. (Krober & Kluckhohn, 1954)

شاید جامع‌ترین و مانع‌ترین تعریف از فرهنگ، ویژه تایلور باشد. وی به سال ۱۸۷۱ در کتاب خود با نام «فرهنگ ابتدایی»، فرهنگ را این‌گونه تعریف کرد. «فرهنگ، مجموعه پیچیده‌ای است که شامل: معارف، معتقدات، هنرها، صنایع، فنون، اخلاق، قوانین، سنن و بالاخره تمام عادات و رفتار و ضوابطی است که فرد به عنوان عضو، از جامعه خود فرا می‌گیرد، و در برابر آن جامعه وظایف و تعهداتی را برعهده دارد». (روح الامینی، ۱۳۷۲: ۱۷-۱۸)

در یکی از تعاریف دیگر آمده است که «فرهنگ، محصول تلاش فکری و عملی همه انسان‌ها در دوران پیشین است که به عنوان میراث گذشتگان به نسل حال به ارث می‌رسد و برای دوام و بقای زندگی، یک امر ضروری و سازنده است.» (فیاض، ۱۳۸۷: ۲۶)

یکی از مهمترین کارکردهای سیستم آموزشی هر کشور انتقال و نهادینه‌سازی اندیشه‌ها، اعتقادات، آیین‌ها، تاریخ و هویت دینی و

فرهنگی از نسل‌های گذشته به نسل‌های آینده است. «آموزش و پرورش این نقش را به وجوه مختلف ایفا می‌کند: یکی از این وجوه، محتوای تعلیماتی است که در نظام تعلیم و تربیت ارایه می‌شود. برنامه درسی در حکم وسایل موثر، باید اهداف، محتوا و روش یاددهی - یادگیری خویش را به گونه‌ای تنظیم کند که میراث فرهنگی خویش را به نسل جدید انتقال دهد؛ زیرا در جوامع امروزی بخش مهمی از وضعیت‌های یادگیری و انتقال فرهنگ و به طور کلی، تکامل اجتماعی و فرهنگی در سازمان ویژه‌ای به نام «مدرسه» متمرکز است.» (فیاض، ۱۳۸۷: ۲۷)

بنابراین فرهنگ سازی به ویژه فرهنگ سازی دینی که یکی از کارکردهای مهم سیستم آموزشی هر کشور به حساب می‌آید با طرح گفتمان‌ها و دیدگاه‌های مختلف تلاش می‌کند تا وحدت فکری و ایدئولوژیکی در میان آموزش دیدگان به وجود آورد. با توجه به اینکه یکی از اهداف مهم انقلاب اسلامی ایجاد تحول در فرهنگ دینی جامعه است، بنابراین می‌توان گفت که گفتمان دینی حاکم بر سیستم آموزشی مدرسه‌ای می‌تواند از حساسیت بسیار بالایی از نظر ساخت فرهنگ دینی برخوردار باشد.

مبانی نظری

نظریه گلدمن و الگوی آموزشی

یکی از مهمترین مسایل مورد توجه در آموزش مواد درسی، تعلیمات دینی است که باید بر مبنای ظرفیت‌های روان شناختی دانش آموزان طراحی و تدریس شوند. نوشته‌های موجود در این زمینه نشان دهنده این است که «تنها در دهه ۱۹۶۰ بود که رونالد گلدمن، تحقیقات وسیعی را درباره رشد و تکامل تفکر دینی کودکان آغاز کرد. گلدمن برای آن که دریابد سه مرحله تفکر شهودی، عملیات عینی و تفکر صوری پیاژه (که در آن آموزش دینی میسر بوده و مقارن با سال‌های تحصیل در مدرسه می‌باشد) در حوزه تفکر دینی نیز صادق است یا خیر؟ گلدمن با به حساب آوردن محدودیت‌های کودکان در به کارگیری زبان و نیز کم تجربه بودن آنها، به پنج مرحله قابل گردید:

- ۱- دوره ماقبل تفکر مذهبی^۲ (۷ تا ۸ سالگی)
- ۲- دوره تفکر مذهبی ناقص اول^۳ (۷ تا ۹ سالگی)
- ۳- دوره تفکر مذهبی ناقص دوم^۴ (۹ تا ۱۱ سالگی)
- ۴- دوره تفکر مذهبی شخصی اول^۵ (۱۱ تا ۱۳ سالگی)
- ۵- دوره تفکر مذهبی شخصی دوم^۶ (۱۳ سالگی به بعد، این سن سنین، سنین عقلی می‌باشند.) (باهنر، ۱۳۸۷: ۶۸-۶۷)

با توجه به اینکه تحقیقات انجام شده نشان دهنده این است که در مقطع ابتدایی تعلیمات مستقیم دینی مشاهده نشده است، و گفتمان دینی مستقیم از مقطع راهنمایی به بعد در نظام آموزشی کشور مورد توجه قرار گرفته است لذا دوره‌های چهار و پنج تقسیم‌بندی گلدمن که دوره اول و دوم تفکر مذهبی شخصی می‌باشند مورد توجه قرار خواهند گرفت.

گلدمن برای دوره اول تفکر مذهبی شخصی (۱۱ تا ۱۳ سالگی) ویژه‌گی‌هایی را مطرح کرده است که می‌توان چنین خلاصه کرد:

2 . Pre-religious thought stage
3 . Sub-religious thought stage 1
4 . Sub-religious thought stage 2
5 . Personal religious thought stage 1
6 . Personal religious thought stage 2

- حرکت از تفکر عینی به سوی تفکر انتزاعی
 - تغییر تدریجی بین خیال پردازی و منطق بزرگسالی
 - جایگزین شدن فعالیت‌های عقلی به شیوه استقرایی و قیاسی
 - افزایش قیاس‌های منطقی و غلبه تفکر انتزاعی
- طبق بررسی‌های گلدمن ویژه‌گی‌های دوره دوم تفکر مذهبی شخصی (۱۳ سالگی به بعد) بطور اختصار چنین است:
- آخرین دوره تفکر به صورت فرضیه‌ای و قیاسی و بدون ممانعت عناصر عینی
 - رد یا قبول فرضیه‌های انتزاعی خارج از حوزه تجارب
 - آغاز از یک تئوری و گسترش به حوزه‌های واقعی
 - تاخیر رشد تفکر دینی در ورود به دوره تفکر انتزاعی (Goldman, 1965)
- توجه به نظریه گلدمن در تحلیل گفتمان دینی آموزشی در مدارس ایران می‌تواند نحوه بازنمایی این گفتمان را مشخص نماید.

گفتمان، بازنمایی و ایدئولوژی

در مطالعات اجتماعی سه مفهوم گفتمان، بازنمایی و ایدئولوژی با همدیگر پیوند ناگسستنی دارند. هر گفتمان بازنمایی‌کننده نوعی از اندیشه و رویکردی است که ریشه در ایدئولوژی حاکم دارد. از طرف دیگر هر گونه بازنمایی عبارت از «تولید و ساخت معنا بر اساس چهارچوب‌های مفهومی و گفتمانی است» (مهدیزاده، ۱۳۸۷: ۹) که ریشه در گفتمان و ایدئولوژی دارد که از منظر همان گفتمان و ایدئولوژی بازنمایی صورت می‌گیرد.

از نظر استوارت هال که واضع این اصطلاح است «ما جهان را از طریق بازنمایی می‌سازیم و بازسازی می‌کنیم. بازنمایی فرهنگی و رسانه‌ای نه امری خنثی و بی طرف که آمیخته به روابط و مناسبات قدرت جهت تولید و اشاعه معانی مرجح در جامعه در راستای تداوم و تقویت نابرابری‌های اجتماعی است» (مهدیزاده، ۱۳۸۷: ۱۶). هال بازنمایی را به معنای استفاده از زبان برای بیان نکته معنادار درباره جهان می‌داند فرایندی که معنا از طریق آن تولید و بین اعضای یک فرهنگ مبادله و توزیع می‌گردد. (Hall, 2003: 24)

بازنمایی همان‌گونه که مطرح شد ریشه در گفتمان دارد که با قدرت مطرح شده توسط فوکو (ضمیران، ۱۳۷۸) و نشانه‌شناسی سوسوری (کالر، ۱۳۷۹) رابطه حیاتی دارد. گفتمان‌ها منعکس‌کننده هژمونی اندیشه‌ها، رفتارها و تصوراتی است که در هر جامعه شکل گرفته‌اند.

از طرفی دیگر ایدئولوژی در بطن هر گفتمان نهفته است. به اعتقاد آلتوسر (پاین، ۱۳۷۹) ایدئولوژی، روح هر گفتمان را تشکیل می‌دهد. گرچه ایدئولوژی در نگاه آلتوسر از معنای گسترده‌ای برخوردار است، اما به‌طور کلی می‌توان اعتقادات و گرایش‌های دینی را نیز در همین راستا قرار داد.

تحلیل گفتمان^۷ که در زبان فارسی به سخن کاوی تحلیل کلام و تحلیل گفتار نیز ترجمه شده است یک گرایش مطالعاتی بین رشته‌ای است که از اواسط دهه ۱۹۶۰ تا اواسط دهه ۱۹۷۰ ظهور کرد که به مطالعه نظام‌مند ساختار و کارکرد و فرایند تولید گفتار و نوشتار می‌پردازد. این گرایش به دلیل بین رشته‌ای بودن خیلی زود به عنوان یکی از روش‌های کیفی در حوزه‌های علوم سیاسی، اجتماعی، ارتباطات و زبان‌شناسی انتقادی مورد استقبال واقع شد. این اصطلاح نخستین بار در سال ۱۹۵۲ در مقاله‌ای از زبان‌شناس معروف «زلیک هریس» (Harris, 1952) به کار رفته است. در تحلیل گفتمان به چگونگی تبلور و شکل‌گیری معنا

⁷ . Discourse Analysis

و پیام واحدهای زبانی در ارتباط با عوامل درون زبانی و عوامل برون زبانی پرداخته می شود. «یول و براون» در تعریف تحلیل گفتمان می نویسند: تحلیل گفتمان تجزیه و تحلیل زبان در کاربرد آن است. در این صورت نمی تواند منحصر به توصیف صورت های زبانی مستقل از اهداف و کارکردهایی باشد که این صورت ها برای پرداختن به آنها در امور انسانی بوجود آمده اند. (بهرام پور، ۱۳۸۷: ۸)

تحلیل گفتمان یا گفتمان کاوی از سطح متن عبور کرده و به فرامتن توجه می کند. در سطح اجتماعی از فرد تا جامعه و برعکس حرکت می کند تا گفتمان ها را مورد تحلیل قرار دهد.

گفتمان در حقیقت همان گونه که هال اشاره می کند «شیوه خاص بازنمایی «خود» و «دیگری» و روابط بین آنهاست» (هال، ۱۳۸۲: ۳۶)

مفاهیم «برجسته سازی» و «حاشیه رانی» نیز از مفاهیم کلیدی است که در تحلیل گفتمان و از جمله تحلیل گفتمان حاکم بر کتاب های درسی مورد استفاده قرار می گیرد. «برجسته سازی و حاشیه رانی شیوه های برای حفظ و استمرار قدرت است. بدین طریق، قدرت هم به تولید معنا می پردازد و هم با به کارگیری ابزارهای انضباط و انقیاد، دشمن و غیره را حذف و طرد می کند.» (سلطانی، ۱۳۸۴: ۱۱۲)

در برجسته سازی، مفاهیم و معنایی برجسته می شوند که گفتمان حاکم مایل است آنها را به عنوان پارادایم هژمونیک در جامعه، بخصوص در مراحل سنی پایین کودکان و نوجوانان، غالب کند. در حاشیه رانی نیز، مفاهیم و معنایی به حاشیه رانده می شوند که گفتمان حاکم در صدد حذف یا کم رنگ کردن آنها باشد.

«برجسته سازی و حاشیه رانی اساساً سازوکاری بسیار پرکاربرد در تحلیل متن در حوزه زبان شناسی است. فرایندهای مختلفی چون مبتداسازی^۸، مجهول سازی^۹، اسنادسازی^{۱۰}، شبه اسنادی سازی^{۱۱}، متعدی سازی^{۱۲}، و بسیاری دیگر، همه فرایندهای برجسته سازی اند که در سطح بند یا جمله عمل می کنند و بخش هایی از جمله را مورد تاکید قرار می دهند و بخش هایی دیگر را در حاشیه می گذارند.» (سلطانی، ۱۳۸۴: ۱۱۴-۱۱۳)

در بسیاری از متون درسی برخی از مفاهیم در جهت تعمیق مفاهیم دینی و تحقق جهت گیری های مطرح شده در قانون اساسی برجسته شده و بر همین اساس برخی از مفاهیم دیگر به حاشیه رانده شده و یا کلاً حذف گشته و یا دچار تقلیل گرایی شده اند.

ایدئولوژی نیز در تحلیل گفتمانی و بازنمایی مفاهیم مختلف نقش اساسی بازی می کند. «ایدئولوژی نحوه بازنمایی روابط انسان ها با شرایط هستی واقعی در سطح مفاهیم، معنی و تصورات است. ایدئولوژی دارای کارویژه اساسی «سوژه سازی» است. هر ایدئولوژی از چشم انداز علائق خود «سوژه ای» از انسان ها می سازد که «بژه» آن ایدئولوژی می شود.» (مهديزاده، ۱۳۸۷: ۳۷)

«به طور کلی، ایدئولوژی با شکل گیری مقولاتی که از طریق آنها تجربیات مان را درک می کنیم، از زبان اشباع می شود؛ نظام زبان با ساخت دهی چارچوب های ایدئولوژیکی، همیشه به شکل گیری ذهنیت و شخصیت افراد کمک می کند» (مهديزاده، ۱۳۸۷: ۳۶).

در همین زمینه جان تامپسون، مطالعه «ایدئولوژی» را مطالعه روش هایی می داند که طی آنها، «معنا» به خدمت استقرار و استمرار روابط «سلطه» در می آید. وی در این زمینه معتقد است که «پدیده های نمادین، یا بعضی از پدیده های نمادین، به خودی خود ایدئولوژیک نیستند، بلکه فقط تا جایی که در شرایطی خاص در خدمت حفظ و استمرار روابط سلطه باشند، ایدئولوژیک هستند.» (تامپسون، ۱۳۷۸: ۷۰)

8 . Topicalization

9 . Passivization

10 . Clefting

11 . Pseudoclefting

12 . Transitivity

ون دایک سه عنصر را برای نظریه ایدئولوژی مهم می‌داند که عبارتند از «کارکردهای اجتماعی»، «ساختارهای شناختی» و «بیان و بازتولید گفتمانی». وی در این زمینه می‌گوید:

«شناخت های اجتماعی به ما اجازه می‌دهند که سلطه و گفتمان را با هم مرتبط بدانیم. شناخت های اجتماعی تولید و درک و تاثیر گفتار و نوشتار مسلط را تبیین می‌کنند. بنابراین، ایدئولوژی ها، شناخت های اجتماعی بنیادینی هستند که اهداف، منافع و ارزش های اساسی گروه ها را منعکس می‌کنند. می‌توان آنها را «برنامه های شناختی» یا «سیستم های عاملی» انگاشت که به نگرش های اجتماعی خاص تر گروه ها و اعضای شان سازمان می‌دهند و آنها را کنترل می‌کنند.» (ون دایک، ۱۳۸۲: ۱۹۴-۱۹۳)

ون دایک رابطه سه عنصر مورد اشاره را در نظریه ایدئولوژی چنین ترسیم می‌کند:

«ساختارهای شناختی به ساختار ذهنی کارکردهای اجتماعی توجه دارند، یعنی تصویر ذهنی آن کارکردهای اجتماعی. این ساختارشناختی با دیگر حوزه‌های اجتماعی مغز مانند ارزش‌ها، دیدگاه‌ها، هنجارها و تجربه‌های شخصی و نیت افراد رابطه دارد. بیان و بازتولید گفتمانی یعنی متنی که منسوب به یک بافت، ایدئولوژی و ساختار اجتماعی است. متنی که پشتوانه‌اش جامعه و روابط اجتماعی است؛ متنی دارای بافت و نه بافت زوده.» (van Dijk, 1998: 21-22)

در مثلث سه عنصری ون دایک گفتمان در مفهوم گسترده به رویداد ارتباطی اطلاق می‌شود که شامل تعاملات گفتاری متن نوشتاری، حرکات بدن، تصاویر و سایر دلالت‌های نشانه شناختی است. منظور از شناخت در اینجا شناخت فردی، اجتماعی، باورها، اهداف و ارزش‌یابی‌ها، احساسات و سایر ساختارهای ذهنی یا حافظه‌بازنمایی یا فرایندهای مرتبط با گفتمان و تعامل است و جامعه هم تعاملات رودررو و موقعیتی خرد محلی را دربرمی‌گیرد و هم ساختارهای کلان سیاسی اجتماعی جهانی که براساس روابط گروهی تعریف می‌شود مثل نهادها، سازمان‌ها و فرهنگ. (غیاثیان، ۱۳۸۶)

به اعتقاد ون دایک «ایدئولوژی‌ها به لحاظ ذهنی بازنمود ویژگی‌های اجتماعی بنیادی یک گروه نظیر هویت، وظایف، اهداف، هنجارها، ارزش‌ها، جایگاه و منابع آن هستند. ایدئولوژی‌ها از آنجا که معمولا در خدمت منافع گروه خودی هستند باید توسط این طرح واره‌های گروهی سازمان یافته باشند. آنها این کار را اساسا از طریق بازنمایی روابط بین خودی‌ها و غیرخودی‌ها به صورت ما در مقابل «دیگران» که در آن: «ما» با خصوصیات مثبت همراه است و دیگران با خصوصیات منفی و نامطلوب (ون دایک، ۱۳۸۲: ۴۳۱-۴۲۸). ایدئولوژی‌ها به صورت مشخص به کنترل اعتقادی ارزشی یعنی عقاید اجتماعی اعضای گروه می‌پردازند (ون دایک، ۱۳۸۲: ۴۳۱) و به گونه‌ای غیر مستقیم نحوه طراحی فعالیت‌های اجتماعی و درک آنها از سوی مردم و در نتیجه ساختارهای گفتار و نوشتار را نیز کنترل می‌کنند.» (ون دایک، ۱۳۸۲: ۴۳۲)

با توجه به اینکه ایدئولوژی در ساختارهای اجتماعی نقش اساسی داشته و مدرسه یکی از ساختارهای مهم اجتماعی-آموزشی است، بنابراین آموزش مدرسه‌ای گسترش دهنده و تعمیق کننده ایدئولوژی حاکم می‌باشد. در حقیقت «مدرسه ناقل فرهنگ و ارزش‌ها و راه‌گشای کودکان به سوی نقش‌های اجتماعی گوناگون است. مدرسه به حفظ نظم اجتماعی کمک می‌کند. تصور حذف مدرسه به عنوان تعیین کننده نقش بی آنکه تغییراتی جدی در خود ساخت اقتصادی و اجتماعی داده بشود دشوار است.» (کارنوی، ۱۳۶۷: ۲۰)

روش بررسی

در این تحقیق با استفاده از روش تحلیل گفتمان که یک روش کیفی است به تحلیل گفتمان های غالب در کتاب‌های درسی دوره‌ی راهنمایی و دبیرستان پرداخته خواهد شد. تئوری ون دایک چهار جزء متمایز رویکرد به گفتمان را این گونه بر می‌شمارد. اجزای مزبور به شکل اختصار مطرح می‌شوند:

اول، تحلیل گفتمان یک پیام رسانه‌ای را به عنوان یک گفتمان تمام عیار مستقل بررسی می‌کند. تحلیل محتوا در پژوهش ارتباطات جمعی معمولاً برای یافتن روابط (یا همبستگی‌ها) میان این و یا آن ویژگی - اغلب محتوا و گاهی سبک - پیام‌ها و ویژگی‌های فرستنده، سخنگو یا خوانندگان انجام می‌گیرد. گفتمان رسانه‌ای به عنوان شکلی از «عمل اجتماعی» کمتر مورد مطالعه قرار گرفته است و آشکار کردن ساختارهای ذاتی در همه سطوح تحصیل، هدفی معقول محسوب می‌شود.

دوم، اینکه، هدف تحلیل گفتمان عمدتاً تشریح داده‌های کیفی است و نه داده‌های کمی. البته معیارهای کمی را می‌توان به خوبی بر تحلیلی آشکار از نوع عمدتاً کیفی بنیان نهاد.

سوم، اینکه، درحالی که تحلیل محتوا عمدتاً [بیشتر] بر مبنای داده‌های مشاهده شدنی و محاسبه‌پذیری چون واژه‌ها، عبارات، جمله‌ها و یا ویژگی‌های سبک شناختی مبتنی است، تحلیل گفتمان، روشن کردن ساختارهای سطحی برحسب گرامر نوین - به ساختارهای معنا شناختی شالوده‌ای هم توجه دارد و فرض‌ها، ارتباط‌ها، دلالت‌ها و راهبردها را هم روشن می‌سازد.

چهارم، تحلیل گفتمان در قالب نظریه‌های تجربی، تلاش می‌کند قوانین یا اصول شالوده‌ای این ساختارها، تولید و درک پیام رسانه‌ای را بیابد. (ون دایک: ۱۳۷۸: ۹-۱۰)

در این تحقیق، با استفاده از تحلیل گفتمان و همچنین نظریه ایدئولوژی و بازنمایی که معتقد است ایدئولوژی در قالب گفتمان - ها با بهره‌گیری از اعتقادات ارزش‌ساز و اجتماعی و اجتماعی کم - می‌کند و در زبان بازنمایی می‌شود، به بررسی گفتمان‌های غالب در نظام آموزشی ایران می‌پردازیم. در این زمینه باید به سه نکته اساسی اشاره نمود:

الف - گفتمان‌های غالب در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران (بیشتر قانون اساسی) تا اندازه زیادی در نظام آموزشی نیز منعکس شده است.

ب - ساختارهای زبانی و متون نوشتاری که در ارتباط با موضوع تحقیق باشد در کتاب‌های درسی دوره دبستان دیده نشد، لذا کتاب‌ها - ای راهنمای دبیرستان و دبیرستان و پیش‌دانشگاهی رشته انسانی مورد بررسی قرار گرفتند.

ج - در این تحقیق تنها به گفتمان صریح دینی در کتاب‌های درسی مزبور توجه شده است. بدیهی است که برخی از گفتمان‌های دیگر مثلاً درباره ملل یا کشورهای مختلف نیز می‌توانند همپوشانی‌هایی با بحث مزبور داشته باشند، اما در اینجا تلاش شده است که تنها گفتمان‌های صریح دینی مورد توجه قرار گرفته تا نتایج واضح‌تری از بحث به دست آید.

گفتمان‌های غالب دینی در نظام آموزشی کشور در سطوح راهنمایی، دبیرستان و پیش‌دانشگاهی در رشته انسانی

همان‌گونه که گفته شد گفتمان‌های مختلفی در رابطه با موضوع بحث این مقاله در متون آموزشی مورد نظر وجود دارد که به شیوه‌های مختلفی بازنمایی شده‌اند. کلیه متون مربوط به گفتمان دینی جمع‌آوری و تدوین شده‌اند. گفتمان‌های دینی موجود در قالب‌های شش گانه ذیل طبقه‌بندی شده‌اند.

- ۱- گفتمان اسلام محوری
- ۲- گفتمان ادیان الهی و غیر الهی
- ۳- گفتمان تاکید بر تحریف ادیان و برتری و ناب بودن اسلام
- ۴- گفتمان همزیستی ادیان

۵- گفتمان وحدت و تعامل مسلمانان جهان

۶- گفتمان تقابل و اختلاف ادیان و پیروان آنها

در مرحله اول تحلیل متون مزبور به اصل متن و منابع آن اشاره خواهد شد و در مرحله بعد برداشت‌های فرامتنی و ضمنی آن متون مورد توجه قرار خواهد گرفت و نهایتاً با تحلیل جداول تلفیقی کمی و کیفی از تحلیل‌های مزبور به جمع بندی نهایی پرداخت خواهد شد.

گفتمان اسلام محوری

این گفتمان به دین اسلام و مبانی آن می‌پردازد و در کتب درسی به کرات از آن یاد شده است. کلیه محورهای مهم این گفتمان که از متون کتاب‌های درسی گرفته شده است در جدول شماره ۱ آمده‌اند.

Archive of SID

جدول شماره ۱: متون و منابع محور گفتمان اسلامی نظام آموزشی

منبع متن	برداشت از متن
(ادبیات فارسی، سال اول راهنمایی، ۱۳۸۸: ۴)	پذیرش اسلام توسط ملل مختلف
(دینی، سال اول راهنمایی، ۱۳۸۸: ۷۲)	اسلام، مسلمان را خواهر و برادر ایمانی می‌داند
(دینی، سال اول راهنمایی، ۱۳۸۸: ۱۰۴)	اجتماعی بودن اسلام
(دینی، سال اول راهنمایی، ۱۳۸۸: ۱۰۵)	توجه اسلام به جمع‌گرایی
(فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی، سال سوم راهنمایی، ۱۳۸۷: ۸۱)	خانواده، محبوب‌ترین بنیان اجتماعی در اسلام
(جغرافی، سوم دبیرستان، ۱۳۸۸: ۷۳)	حج کنگره عظیم گردآمدن سالیانه مسلمان
(ادبیات فارسی، اول راهنمایی، ۱۳۸۸: ۶)	خدمات ایرانیان به اسلام
(ادبیات فارسی، اول راهنمایی، ۱۳۸۸: ۶)	زنده شدن ایران توسط اسلام
(تاریخ، اول راهنمایی، ۱۳۸۸: ۶۸)	پذیرش اسلام توسط ایرانیان به دلیل ستم شاهان ساسانی
(ادبیات فارسی، سال اول دبیرستان، ۱۳۸۸: ۱۱۸)	خدای اسلام هم رحیم و حکیم است و هم جمیل
(دینی، سال سوم راهنمایی، ۱۳۸۷: ۸۸)	علم بی پایان پروردگار ریشه معارف اسلامی
(مطالعات اجتماعی، سال اول دبیرستان، ۱۳۸۸: ۳۲)	توحید اساس جامعه اسلامی
(دینی، سال اول راهنمایی، ۱۳۸۸: ۵۵)	تلاش پیامبر (ص) برای آگاهی مردم و توسعه اسلام
(دینی، سال اول راهنمایی، ۱۳۸۸: ۴۳)	حضرت محمد(ص) پیامبر گرامی اسلام است
(دینی، سال اول راهنمایی، ۱۳۸۸: ۵۸)	استواری پیامبر در دعوت به اسلام
(دینی، سال سوم راهنمایی، ۱۳۸۷: ۱۴)	پیامبر نجات بخش انسان‌ها است
(دین و زندگی، سال سوم دبیرستان، ۱۳۸۷: ۶۲)	قرآن منعکس‌کننده سادگی و بی‌پیرایه بودن اسلام
(دینی، سال دوم راهنمایی، ۱۳۸۸: ۳۱)	قرآن کتاب راهنمای انسان از طرف خدا
(دین و زندگی، سال اول دبیرستان، ۱۳۸۸: ۱۲۶)	رسول خدا و اهل بیت مظهر تمام و کمال حق
(دینی، سال اول راهنمایی، ۱۳۸۸: ۶۵)	چگونگی حاکمیت اسلام با برنامه‌های عملی سیاسی، اجتماعی و تربیتی
(دینی، سال اول راهنمایی، ۱۳۸۸: ۶۵)	عدالت مهم‌ترین برنامه حکومت اسلام

(دینی، سال اول راهنمایی، ۱۳۸۸:۷۰)	اسلام دین حق و عدل است
(تاریخ، سال دوم راهنمایی، ۱۳۸۸:۷)	توجه اسلام به تشکیل حکومت برای تحقق احکام اسلامی
(دینی، سال دوم راهنمایی، ۱۳۸۸:۷۰)	قوانین اجتماعی و سیاسی اسلام برای اقامه قسط و عدل و امنیت
(دینی، سال اول راهنمایی، ۱۳۸۸:۷۷)	کار بهترین عبادت در اسلام
(دینی، سال اول راهنمایی، ۱۳۸۸:۷۷)	گدایی در اسلام بسیار زشت است
(تاریخ، سال دوم راهنمایی، ۱۳۸۸:۳)	دعوت پنهانی ۳ ساله پیامبر
(تاریخ، سال دوم راهنمایی، ۱۳۸۸:۳)	احساس خطر اشراف قریش از پیشرفت اسلام
(تاریخ، سال دوم راهنمایی، ۱۳۸۸:۴)	شدت یافتن کینه مشرکان از گسترش اسلام
(تاریخ، سال دوم راهنمایی، ۱۳۸۸:۶)	پذیرش اسلام نجات بخش توسط مردم یثرب
(فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی، سال دوم راهنمایی، ۱۳۸۸:۴۲)	ضرورت درس گرفتن از پایداری مسلمان صدر اسلام برای گسترش اسلام
(دینی، سال سوم راهنمایی، ۱۳۸۷:۶۷)	اسلام دین تفکر و استدلال و عدم خشونت و جنگ
(دینی، سال سوم راهنمایی، ۱۳۸۷:۶۷)	اسلام دین ایمان عقیده، تقوی و ارزش‌ها
(دینی، سال سوم راهنمایی، ۱۳۸۷:۶۷)	اسلام دین صلح
(دینی، سال سوم راهنمایی، ۱۳۸۷:۶۹)	اسلام مخالف کشورگشایی، اشغال کشورها و استثمار انسان‌ها و تحمیل عقاید
(دینی، سال سوم راهنمایی، ۱۳۸۷:۷۰)	تاکید اسلام بر جهاد علیه غارتگری‌های بیگانگان
(دین و زندگی، سال سوم دبیرستان، ۱۳۸۷:۴۳)	مخالفت اسلام با ضرر دیدن و ضرر رساندن
(تاریخ ایران و جهان، ۱۳۸۸ سال دوم دبیرستان: ۱۰۴)	نفی امتیازات طبقاتی، قومی و اقتصادی و تاکید بر ایمان، عمل و اخلاق در اسلام
(دین و زندگی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۱۳۰)	تامین حقوق اقشار مختلف جامعه با ظهور اسلام
(جغرافیا، سوم دبیرستان، ۱۳۸۸:۱۷)	تسنن و تشیع دو مذهب بزرگ اسلام اند
(ادبیات فارسی، سال اول دبیرستان، ۱۳۸۸:۱۱۴)	تاکید اسلام بر ضرورت حضور زنان در جامعه
(دین و زندگی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۱۱۱)	مسلمان شدن مردم باعث کسب منزلت انسانی زن شد
(دینی، سال سوم راهنمایی، ۱۳۸۷:۸۲)	سفارش اسلام به عدم نگاه به نامحرم

(دین و زندگی، سال سوم دبیرستان، ۱۳۸۷:۷۰)	اسلام دین کامل در همه ابعاد
(دین و زندگی، سال سوم دبیرستان، ۱۳۸۷:۷۳)	جامعیت احکام اسلام در سطوح فردی و اجتماعی
(دین و زندگی، سال سوم دبیرستان، ۱۳۸۷:۶۰)	قرآن کتاب همه عصرها
(دین و زندگی، سال سوم دبیرستان، ۱۳۸۷:۴۲)	قوانین اسلام ثابت و متغیراند
(دینی، سال دوم راهنمایی، ۱۳۸۸:۷۰)	اسلام دین جامعی است
(دین و زندگی، سال سوم دبیرستان، ۱۳۸۷:۴۰)	دین الهی کامل ترین دین در قالب قرآن است
(تاریخ شناسی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۱۷۱)	شکل گیری تمدن اسلامی بر بنیاد ایمان و اعتقاد در جهان اسلام
(تاریخ ایران و جهان، ۱۳۸۸ سال دوم دبیرستان : ۱۰۴)	پویایی زاینده گی و جهانی بودن ویژگی های اصلی تمدن اسلامی است
(دین و زندگی، سال سوم دبیرستان، ۱۳۸۷:۱۲۰)	نقش ائمه اطهار در ادامه حیات اسلام
(تاریخ ایران و جهان، ۱۳۸۸ سال دوم دبیرستان : ۱۰۴)	تشویق به تحصیل و جستجوی دانش توسط اسلام
(دین و زندگی، سال سوم دبیرستان، ۱۳۸۷:۴۳)	توجه اسلام به ظاهر و به باطن زندگی
(ادبیات فارسی، سال اول دبیرستان، ۱۳۸۸:۱۱۲)	عدم تقابل روحانیت با جسمانیت در اسلام
(دینی، سال اول راهنمایی، ۱۳۸۸:۹۷)	اهمیت دادن اسلام به پاکیزگی

۱- گفتان ادیان الهی و غیر الهی

این گفتمان به سایر ادیان الهی و نیز غیرالهی می پردازد و در کتب درسی به کرات از آن یاد شده است. کلیه محورهای مهم این گفتمان که از متون کتاب های درسی گرفته شده است در جدول شماره ۲ آمده اند.

جدول شماره ۲: متون و منابع محور ادیان الهی و غیرالهی نظام آموزشی

منبع متن	برداشت از متن
(تاریخ شناسی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۱۲۳)	مرکز زردشتی ها یزد است

(تاریخ شناسی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۱۲۳)	شوق وافر پیروان ادیان مانند اسلام، مسیحیت، بودایی و زردشتی به زندگی کردن در اماکن مذهبی
(تاریخ شناسی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۱۷۱)	تمدن اروپایی تمدن مسیحی است
(تاریخ شناسی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۱۲۳)	مرکز هندوها در هند است
(تاریخ شناسی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۱۲۳)	لهاسا مرکز بودایی در تبت بنارس است
(دین و زندگی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۱۴۸)	اعتقاد مسیحیان به فداشدن مسیح به عنوان تاوان گناه بشریت
(دین و زندگی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۱۴۸)	تلقی خطا ناپذیر بودن پاپ، بالاترین مقام کلیسا
(علوم اجتماعی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۶۸)	کاتولیک ها تحت رهبری پاپ، کشیش ها و کلیساها هستند
(علوم اجتماعی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۶۸)	واتیکان مرکز رهبری کاتولیکها
(علوم اجتماعی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۶۸)	مسیحیان دینداری را امری فردی می دانند
(علوم اجتماعی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۶۸)	عدم احساس وابستگی مسیحیان به تشکیلات روحانی مسیحیت

گفتمان تاکید بر تحریف ادیان و برتری و ناب بودن اسلام

این گفتمان تاکید بر تحریف ادیان و برتری و ناب بودن اسلام دارد و در کتب درسی به کرات از آن یاد شده است. کلیه محورهای مهم این گفتمان که از متون کتابهای درسی گرفته شده است در جدول شماره ۳ آمده‌اند.

جدول شماره ۳: متون و منابع محور تاکید بر تحریف ادیان و برتری و ناب بودن اسلام در نظام آموزشی

منبع متن	برداشت از متن
(دین و زندگی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸: ۹۵)	مستبد بودن امپراتوری روم
(دین و زندگی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸: ۹۵)	مسیحیت تحریف شده مبنای حکومتی روم
(دین و زندگی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸: ۱۵۹)	فرانتس فانون: « وقتی اروپایی ها برای نخستین بار به افریقا آمدند آنها انجیل داشتند و ما زمین اما پس از مدتی دیدیم آنها زمین دارند و ما انجیل.»
(تاریخ، دوم راهنمایی، ۱۳۸۸: ۶۳)	توسعه سلطه پیشوایان مسیحیت بر زندگی مردم
(تاریخ، دوم راهنمایی، ۱۳۸۸: ۱۰)	یهودیان منطقه خیبر با کارشکنی برای مسلمانان مشکل ساز بودند
(تاریخ، دوم راهنمایی، ۱۳۸۸: ۶۵)	دستور پاپ برای پس گرفتن بیت المقدس از مسلمانان به دلیل زندگی حضرت عیسی (ع)
(دینی، دوم راهنمایی، ۱۳۸۸: ۶۳)	مسئولیت مشترک مسلمانان نسبت به اسلام و جامعه اسلامی
(دینی، دوم راهنمایی، ۱۳۸۸: ۶۷)	تجاوز به یک سرزمین اسلامی تجاوز به اسلام و جهان اسلام و امت یگانه اسلام است
(دینی، سوم راهنمایی، ۱۳۸۷: ۱۰۰)	تقسیم بندی مسلمانان به شیعه و سنی
(دینی، سوم راهنمایی، ۱۳۸۷: ۱۰۰)	علیرغم اختلاف مسلمانان، اما یک دین و پیامبر دارند
(تاریخ، سوم راهنمایی، ۱۳۸۶: ۲۷)	میرزا حسینعلی نوری موسس فرقه بهایی است
(تاریخ، سوم راهنمایی، ۱۳۸۶: ۲۷)	انگلیسی ها حامی بهائیت بودند
(تاریخ، سوم راهنمایی، ۱۳۸۶: ۲۷)	حمایت بابیت توسط انگلیس و روسیه
(تاریخ، سوم راهنمایی، ۱۳۸۶: ۲۷)	بابیت و بهائیت مذاهب دروغین هستند
(تاریخ، سوم راهنمایی، ۱۳۸۶: ۲۷)	سید علی محمد بنیان گذار فرقه بایه ادعای بابیت کرد
(دین و زندگی، اول دبیرستان، ۱۳۸۸: ۱۰)	چرچیل: « تا نام محمد بر فراز مناره ها بلند است و تا کعبه پابرجاست و تا قرآن کتاب راهنمای مسلمین است امکان ندارد سیاست ما (انگلیس) در سرزمین های اسلامی پیش رود.»
(تاریخ ایران و جهان، دوم دبیرستان، ۱۳۸۸: ۲۴)	مصری ها مردم صبور، آرام و مطیع بودند
(تاریخ ایران و جهان، دوم دبیرستان،	خصیلت های مصری-ها زمینه تحمل ظلم و ستم

فراغتہ بود	(۲۴:۱۳۸۸)
جنگ‌های صلیبی عامل تماس اروپاییان با تمدن اسلامی شد	(تاریخ ایران و جهان، دوم دبیرستان، ۱۸۷:۱۳۸۸)
تمدن اسلامی در آن زمان پیشرفته‌ترین تمدن روزگار بود	(تاریخ ایران و جهان، دوم دبیرستان، ۱۸۷:۱۳۸۸)
نزدیک‌تر شدن زبان و فرهنگ مردم ایران به اسلام از طریق بکارگیری خط عربی در زبان فارسی	(تاریخ ادبیات ایران و جهان، دوم دبیرستان، ۲۱:۱۳۸۸)
نهیضت مشروطیت ریشه در آموزه‌های ضد استکباری و استبدادی اسلام داشت	(تاریخ ایران و جهان، سوم دبیرستان، ۱۵۵:۱۳۸۷)
تبعیض طبقاتی در هند عامل نگاه به طبقات پایین به عنوان نجس‌ها	(جامعه‌شناسی، سوم دبیرستان، ۱۰۲:۱۳۸۷)
طبقات پایین هند (نجس‌ها) حق تماس با طبقات بالاتر را ندارند	(جامعه‌شناسی، سوم دبیرستان، ۱۳۸۷:۱۰۲)
گروندگان به اسلام در اروپا پیش از سایر ادیان است	(دین و زندگی، سوم دبیرستان، ۲۴:۱۳۸۷)
تورات و انجیل به ظهور پیامبر اسلام (ص) وعده داده بودند	(دین و زندگی، سوم دبیرستان، ۳۵:۱۳۸۷)
علیرغم این وعده، بزرگان مسیحی و یهودی منکر پیامبر (ص) شدند و بر علیه وی مبارزه کردند	(دین و زندگی، سوم دبیرستان، ۳۵:۱۳۸۷)
آیه قرآن: «این سخن آنان بود که ما کشتیم مسیح عیسی بن مریم را حال آنکه نه او را کشتند و نه به صلیب کشیدند بلکه آنان به اشتباه افتادند.»	(دین و زندگی، سوم دبیرستان، ۳۷:۱۳۸۷)
پس از عروج حضرت عیسی (ع) هیچ اثری از کتاب انجیل در میان مردم نبود	(دین و زندگی، سوم دبیرستان، ۴۲:۱۳۸۷)
قرآن تنها کتاب آسمانی بدون تحریف	(دین و زندگی، سوم دبیرستان، ۴۵:۱۳۸۷)
همه کتاب‌های آسمانی دیگر (بجز قرآن) تحریف شده‌اند	(دین و زندگی، سوم دبیرستان، ۴۵:۱۳۸۷)

گفتمان همزیستی ادیان

این گفتمان به همزیستی ادیان تاکید دارد و در کتب درسی مورد توجه قرار گرفته است. کلیه محورهای مهم این گفتمان که از متون کتاب‌های درسی گرفته شده است در جدول شماره ۴ آمده‌اند.

جدول شماره (۴): متون و منابع محور همزیستی ادیان در نظام آموزشی

منبع متن	برداشت از متن
(تاریخ، اول راهنمایی، ۱۳۸۸:۲۴)	زندگی طولانی حضرت یوسف و موسی در مصر
(دینی، اول راهنمایی، ۱۳۸۸:۳۲)	اسلام ما را موظف به احترام گذاشتن به حقوق پیروان موسی و عیسی و زردشتیان و رفتار نیک می کند
(دینی، اول راهنمایی، ۱۳۸۸:۳۲)	احترام کلیه مسلمانان به پیامبران الهی و ایمان داشتن به آنان
(دینی، اول راهنمایی، ۱۳۸۸:۴۱)	حضرت ابراهیم پیامبر جهانی توحید و خداپرستی
(دین و زندگی، دوم دبیرستان، ۱۳۸۸:۱۴۴)	ادیان الهی در اصل و حقیقت یک دین اند
(دین و زندگی، سوم دبیرستان، ۱۳۸۷:۴۵)	مسلمانان با کلیه ادیان الهی نسبت به خدا وحدت نظر دارند

گفتمان وحدت و تعامل مسلمانان جهان

این گفتمان بر وحدت و تعامل مسلمانان جهان تاکید دارد. کلیه محورهای مهم این گفتمان که از متون کتاب‌های درسی گرفته شده است در جدول شماره ۵ آمده‌اند.

جدول شماره ۵: متون و منابع محور وحدت و تعامل مسلمانان جهان در نظام آموزشی

منبع متن	برداشت از متن
(تعلیمات اجتماعی، اول راهنمایی، ۱۳۸۷:۱۳)	کشتار پدر و مادر بسیاری از برادران و خواهران فلسطین اشغالی توسط سربازان ستم‌گر رژیم اشغالگر قدس
(تعلیمات اجتماعی، اول راهنمایی، ۱۳۸۷:۱۳)	فلسطینیان با کمک سایر مسلمانان در صدد انتقام گیری از تجاوزگران می باشند
(جغرافیا، اول راهنمایی، ۱۳۸۸:۷۱)	منطقه خاورمیانه محل پیدایش ادیان بزرگ الهی
(جغرافیا، اول راهنمایی، ۱۳۸۸:۷۱)	بیشتر ساکنان خاورمیانه مسلمان هستند
(جغرافیا، اول راهنمایی، ۱۳۸۸:۷۱)	اسلام عامل وحدت مردم خاورمیانه
(ادبیات فارسی، اول راهنمایی، ۱۳۸۸:۴)	پذیرش اسلام توسط ملل مختلف با زبان‌های گوناگون
(دینی، دوم راهنمایی، ۱۳۸۸:۶۳)	مسئولیت مشترک مسلمانان نسبت به اسلام و امت واحد اسلام
(تاریخ شناسی، پیش دانشگاهی، ۱۳۸۸:۱۷۱)	تمدن اسلامی بر بنیاد ایمان و اعتقادات در سرزمین‌های اسلامی شکل گرفته است

گفتمان تقابل و اختلاف ادیان و پیروان آنها

این گفتمان بر تقابل و اختلاف ادیان و پیروان آنها تاکید دارد. کلیه محورهای مهم این گفتمان که از متون کتاب‌های درسی گرفته شده است در جدول شماره ۶ آمده‌اند.

جدول شماره ۶: متون و منابع محور وحدت تقابل و اختلاف ادیان و پیروان آنها در نظام آموزشی

منبع متن	برداشت از متن
(تاریخ، دوم راهنمایی، ۱۳۸۸: ۱۰)	مشکل ساز بودن یهودیان منطقه خیبر با کارشکنی بر علیه مسلمانان
(تاریخ، دوم راهنمایی، ۱۳۸۸: ۴۹)	اسماعیلیان یکی از فرقه‌های شیعه‌اند
(تاریخ، دوم راهنمایی، ۱۳۸۸: ۴۹)	اسماعیلیان علیرغم تاکید پیامبر (ص) بر امامت ۱۲ معصوم و تاکید امام صادق (ع) بر امامت امام موسی کاظم، قایل به امامت اسماعیل فرزند امام صادق (ع) شدند
(تاریخ، دوم راهنمایی، ۱۳۸۸: ۶۵)	دستور پاپ به پس گرفتن بیت المقدس به علت زندگی حضرت عیسی (ع) در آن
(دین و زندگی، سوم دبیرستان، ۱۳۸۷: ۳۵)	علیرغم این وعده بزرگان مسیحی و یهودی منکر پیامبر (ص) شدند و بر علیه وی مبارزه کردند
(تاریخ ایران و جهان، سوم دبیرستان، ۱۳۸۷: ۱۴)	مسیحیان اسپانیا مخالف شست و شو و حمام کردن بودند و آن را از آداب مسلمانان می‌دانستند
(دین و زندگی، سوم دبیرستان، ۱۳۸۷: ۳۵)	تورات و انجیل به ظهور پیامبر اسلام (ص) وعده داده بودند
(دین و زندگی، سوم دبیرستان، ۱۳۸۷: ۳۷)	آیه قرآن: « این سخن آنان بود که ما کشتیم مسیح عیسی بن مریم را حال آنکه نه او را کشتند و نه به صلیب کشیدند بلکه آنان به اشتباه افتادند.»
(دین و زندگی، سوم دبیرستان، ۱۳۸۷: ۴۲)	پس از عروج حضرت عیسی هیچ اثری از کتاب انجیل در میان مردم نبود
(تاریخ ایران و جهان، سوم دبیرستان، ۱۳۸۷: ۶۹)	چینی‌ها معتقدند سیر استعمار به کشور چین در ورود مسیحیان به کشور است که به دنبال آنها کشتی‌های جنگی می‌آمدند و اشغال اراضی شروع می‌گردید

جمع بندی کلیه محورهای گفتمانی سه مقطع تحصیلی

در این جا جمع بندی کلیه محورهای گفتمانی سه مقطع تحصیلی (راهنمایی، دبیرستان، پیش دانشگاهی) که با استفاده از تحلیل گفتمان متون به دست آمده از کتاب های درسی آموزشی جمع آوری شده اند، ارائه می شود. همان گونه که در جدول های شماره ۷، ۸ و ۹ دیده می شود، هر جدول برای یک مقطع تحصیلی و با طرح کلیه محورهای گفتمانی و در نهایت محورهای اساسی گفتمان دینی که در مقوله های مختلف جمع بندی شده اند، تهیه شده و نهایتاً جمع بندی نهایی در نمودار خاصی ارائه شده است. (نمودارهای شماره: ۱ و ۲ و ۳)

جدول شماره ۷: کلیه محورهای گفتمانی و محورهای اساسی گفتمان دینی برای کلیه کتاب های مقطع راهنمایی

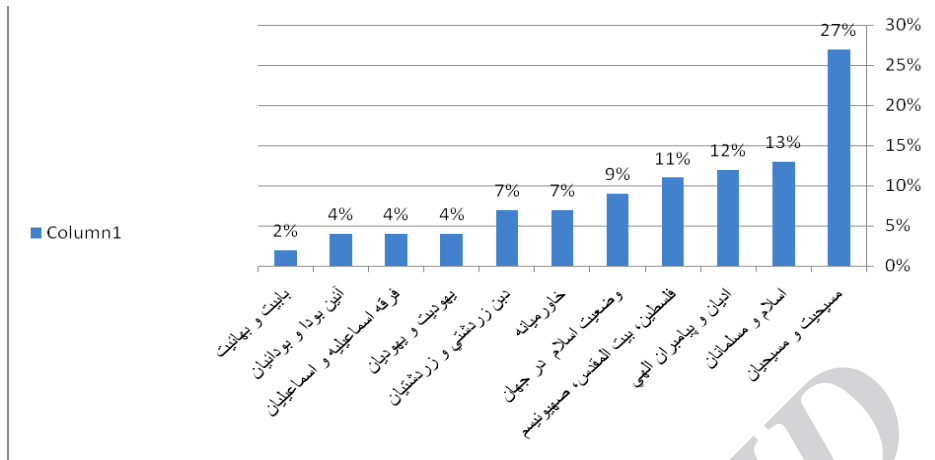
مقطع تحصیلی	کلیه محورهای گفتمانی	محورهای اساسی گفتمان دینی
راهنمایی	<p>۱- دیدگاه مظلومیت فلسطینیان و ستمگری صهیونیست ها</p> <p>۲- دیدگاه وحدت اسلامی خاورمیانه</p> <p>۳- خاورمیانه منطقه پیدایش ادیان بزرگ الهی</p> <p>۴- بیشتر ساکنان خاورمیانه مسلمانند</p> <p>۵- دین اسلام عامل همبستگی مسلمانان خاورمیانه</p> <p>۶- دیدگاه پذیرش وسیع اسلام در جهان</p> <p>۷- ظهور حضرت عیسی برای هدایت انسان ها</p> <p>۸- انجیل جمع آوری سخنان حضرت عیسی(ع) توسط حواریون است.</p> <p>۹- افزایش مسیحیان (پیروان حضرت عیسی(ع)) در طول زمان</p> <p>۱۰- آتشکده ها محل عبادت زردشتی ها</p> <p>۱۱- دعوت حضرت عیسی(ع) به خداپرستی و مبارزه با ظلم</p> <p>۱۲- مردم روم در اوایل تاسیس سلسله ساسانی مسیحی بودند</p> <p>۱۳- دعوت زردشت به پیروی از اهورامزدا (خدا- گرایش توحیدی)</p> <p>۱۴- موبدان روحانیون زردشتی اداره کننده آتشکده ها و امور دینی</p> <p>۱۵- حضور طولانی حضرت یوسف(ع) و موسی در مصر</p> <p>۱۶- حضور پیامبران در مصر</p> <p>۱۷- حضرت ابراهیم(ع) پیامبر جهانی توحید و خداپرستی</p> <p>۱۸- احترام اسلام به ادیان الهی،</p> <p>۱۹- احترام مسلمانان به پیامبران الهی،</p> <p>۲۰- ابراهیم(ع) پیامبر جهانی توحید</p> <p>۲۱- سلطه مستبد مسیحیت تحریف شده بر مردم و جهان</p> <p>۲۲- دشمنی بزرگان مسیحی و یهودی با پیامبر (ص) و مسلمانان علیرغم وعده ظهور پیامبر (ص) در تورات و انجیل</p> <p>۲۳- ادعای مسیحیت درباره پس گرفتن بیت المقدس</p>	<p>فلسطین، بیت المقدس و صهیونیسم (۵) ۱۱٪</p> <p>۱- مظلومیت فلسطینیان</p> <p>۲- ستمگری صهیونیست ها</p> <p>۳- ادعای مسیحیت درباره پس گرفتن بیت المقدس</p> <p>۴- تلاش مسیحیت برای گرفتن بیت المقدس</p> <p>۵- بیت المقدس شهر مقدس مسیحیان، مسلمانان و یهودیان</p> <p>خاورمیانه (۳) ۷٪</p> <p>۱- وحدت اسلامی خاورمیانه</p> <p>۲- خاورمیانه، منطقه ادیان الهی</p> <p>۳- بیشتر ساکنان خاورمیانه مسلمانند</p> <p>اسلام و مسلمانان (۶) ۱۳٪</p> <p>۱- مسئولیت مشترک مسلمانان عامل مقابله با تجاوز به جهان اسلام</p> <p>۲- دیدگاه مسئولیت واحد مسلمانان و تمدن بر بنیاد اعتقاد</p> <p>۳- مکه و مدینه شهرهای مقدس مسلمانان</p> <p>۴- وحدت امت اسلامی</p> <p>۵- احترام اسلام به ادیان الهی،</p> <p>۶- احترام مسلمانان به پیامبران الهی،</p> <p>مسیحیت و مسیحیان (۱۲) ۲۷٪</p> <p>۱- عیسی هدایت کننده انسانها</p> <p>۲- انجیل سخنان حضرت عیسی</p> <p>۳- افزایش تعداد مسیحیان در جهان</p> <p>۴- دعوت حضرت عیسی به خداپرستی و مبارزه با ظلم</p> <p>۵- مسیحی بودن رومیان در زمان ساسانیان</p> <p>۶- سلطه مستبد مسیحیت تحریف شده بر مردم و جهان</p> <p>۷- دشمنی بزرگان مسیحی با پیامبر و مسلمانان علیرغم وعده انجیل</p> <p>۸- سایر مناطق آفریقا یا مسیحی یا معتقد به</p>

<p>مذاهب ابتدایی اند</p> <p>۹- بیشتر مردم اروپا پیرو دین حضرت مسیح اند</p> <p>۱۰- واتیکان محل اقامت پاپ رهبر مذهبی</p> <p>کلیسای کاتولیک رم</p> <p>۱۱- اکثریت مردم استرالیا مسیحی اند</p> <p>۱۲- فاصله گرفتن رهبران مسیحی (در راس آنها پاپ) از تعالیم مسیح در قرون وسطی</p> <p>یهودیت و یهودیان (۲) ٪۴</p> <p>۱- دشمنی بزرگان یهودی با پیامبر (ص) و مسلمانان علیرغم وعده تورات</p> <p>۲- کارشکنی یهودیان بر علیه مسلمان در صدر اسلام</p> <p>دین زردشتی و زردشتیان (۳) ٪۷</p> <p>۱- آتشکده ها محل عبادت زردشتی ها</p> <p>۲- خداپرست بودن زردشتیان</p> <p>۳- روحانیون زردشتی اداره کننده امور دینی مردم</p> <p>فرقه اسماعیلیه و اسماعیلیان (۲) ٪۴</p> <p>۱- اسماعیلیه فرقه ای شیعی</p> <p>۲- انحراف اسماعیلیان در امامت</p> <p>آیین بودا و بودائیان (۲) ٪۴</p> <p>۱- آیین بودا و برهما در خارج از قاره ی آسیا پیروان چندانی ندارند</p> <p>۲- دین های بزرگ آسیا: اسلام، برهمنی و بودایی</p> <p>بابیت و بهائیت (۱) ٪۲</p> <p>۱- بابیت و بهائیت مذاهب دروغین مورد حمایت انگلیس و روسیه</p> <p>ادیان و پیامبران الهی (۵) ٪۱۲</p> <p>۱- حضور طولانی حضرت یوسف(ع) و موسی(ع) در مصر</p> <p>۲- مصر سرزمین انبیای الهی</p> <p>۳- حضرت ابراهیم(ع) پیامبر جهانی توحید</p> <p>۴- ابراهیم(ع) پیامبر جهانی توحید</p> <p>۵- دین های بزرگ آسیا پیروان زیادی دارند</p> <p>وضعیت اسلام در جهان (۴) ٪۹</p> <p>۱- پذیرش وسیع اسلام در جهان</p> <p>۲- بیشتر مردم کشورهای شمال آفریقا مسلمان اند</p> <p>۳- حضور مسلمانان در همه قاره اروپا</p> <p>۴- حضور زیاد مسلمانان در شبه جزیره بالکان</p>	<p>۲۴- کارشکنی یهودیان بر علیه مسلمان در صدر اسلام</p> <p>۲۵- اسماعیلیه فرقه ای شیعی</p> <p>۲۶- انحراف اسماعیلیان در امامت</p> <p>۲۷- تلاش مسیحیت برای گرفتن بیت المقدس</p> <p>۲۸- بیشتر مردم کشورهای شمال آفریقا مسلمان اند</p> <p>۲۹- سایر مناطق آفریقا یا مسیحی یا معتقد به مذاهب ابتدایی اند</p> <p>۳۰- مسئولیت مشترک مسلمانان عامل مقابله با تجاوز به جهان اسلام</p> <p>۳۱- دیدگاه مسئولیت واحد مسلمانان و تمدن بر بنیاد اعتقاد</p> <p>۳۲- بیشتر مردم اروپا پیرو دین حضرت مسیح اند</p> <p>۳۳- واتیکان محل اقامت پاپ رهبر مذهبی کلیسای کاتولیک رم</p> <p>۳۴- اکثریت مردم استرالیا مسیحی اند</p> <p>۳۵- آیین بودا و برهما در خارج از قاره ی آسیا پیروان چندانی ندارند</p> <p>۳۶- حضور مسلمانان در همه قاره اروپا</p> <p>۳۸- حضور زیاد مسلمانان در شبه جزیره بالکان (در قاره اروپا)</p> <p>۳۹- دین های بزرگ آسیا: اسلام، برهمنی و بودایی</p> <p>۴۰- دین های بزرگ آسیا پیروان زیادی دارند</p> <p>۴۱- بیت المقدس شهر مقدس مسیحیان، مسلمانان و یهودیان</p> <p>۴۲- مکه و مدینه شهرهای مقدس مسلمانان</p> <p>۴۳- وحدت امت اسلامی</p> <p>۴۴- بابیت و بهائیت مذاهب دروغین مورد حمایت انگلیس و روسیه</p> <p>۴۵- فاصله گرفتن رهبران مسیحی (در راس آنها پاپ) از تعالیم مسیح در قرون وسطی</p>
--	---

(در قاره اروپا)		
-----------------	--	--

Archive of SID

نمودار شماره (۱): محورهای گفتمان دینی در کتاب های راهنمایی

جدول شماره ۸: کلیه محورهای گفتمانی و محورهای اساسی گفتمان دینی برای کلیه کتاب های مقطع دبیرستان

محورهای اساسی گفتمان دینی	کلیه محورهای گفتمانی	مقطع تحصیلی
<p>اسلام و مسلمانان (۱۵) ۱۸٪</p> <p>۱- خدای اسلام هم رحیم و حکیم است و هم جمیل</p> <p>۲- تاکید اسلام بر ضرورت حضور زنان در جامعه</p> <p>۳- عدم تقابل روحانیت با جسمانیت در اسلام</p> <p>۴- رسول خدا و اهل بیت مظهر تمام و کمال حق</p> <p>۵- مسئولیت مشترک مسلمانان عامل مقابله با تجاوز به جهان اسلام</p> <p>۶- توحید اساس جامعه اسلامی</p> <p>۷- نفی امتیازات طبقاتی، قومی و اقتصادی و تاکید بر ایمان، عمل و اخلاق در اسلام</p> <p>۸- پویایی زاینده‌گی و جهانی بودن ویژگی های اصلی تمدن اسلامی است</p> <p>۹- تشویق به تحصیل و جستجوی دانش توسط اسلام</p> <p>۱۰- مطیع بودن مردم مصر زمینه ساز ظلم فراعنه</p> <p>۱۱- جنگ های صلیبی عامل انتقال تمدن پیشرفته اسلامی به اروپا</p> <p>۱۲- خط عربی و آموزه های ضد استکباری اسلام عامل نزدیک شدن زبان و فرهنگ ایران به اسلام و نهضت مشروطیت</p> <p>۱۳- دعوت مسیحیت به پارسایی و مهربانی</p> <p>۱۴- ظهور مسیحیت مهم ترین حادثه تاریخ روم باستان</p> <p>۱۵- از بین رفتن اوستا (کتاب دینی زرتشتیان) در زمان اسکندر</p> <p>۱۶- اوستا حاوی نیایش اهورامزدا خدای بزرگ و بی همتا یزدان و فرشتگان ستایش پاکی و نیک و نکوهش دیوان و اهریمنان</p> <p>۱۷- اوستا کتاب دستورات دینی زردشت</p>	<p>۱- خدای اسلام هم رحیم و حکیم است و هم جمیل</p> <p>۲- تاکید اسلام بر ضرورت حضور زنان در جامعه</p> <p>۳- عدم تقابل روحانیت با جسمانیت در اسلام</p> <p>۴- رسول خدا و اهل بیت مظهر تمام و کمال حق</p> <p>۵- مسئولیت مشترک مسلمانان عامل مقابله با تجاوز به جهان اسلام</p> <p>۶- توحید اساس جامعه اسلامی</p> <p>۷- نفی امتیازات طبقاتی، قومی و اقتصادی و تاکید بر ایمان، عمل و اخلاق در اسلام</p> <p>۸- پویایی زاینده‌گی و جهانی بودن ویژگی های اصلی تمدن اسلامی است</p> <p>۹- تشویق به تحصیل و جستجوی دانش توسط اسلام</p> <p>۱۰- مطیع بودن مردم مصر زمینه ساز ظلم فراعنه</p> <p>۱۱- جنگ های صلیبی عامل انتقال تمدن پیشرفته اسلامی به اروپا</p> <p>۱۲- خط عربی و آموزه های ضد استکباری اسلام عامل نزدیک شدن زبان و فرهنگ ایران به اسلام و نهضت مشروطیت</p> <p>۱۳- دعوت مسیحیت به پارسایی و مهربانی</p> <p>۱۴- ظهور مسیحیت مهم ترین حادثه تاریخ روم باستان</p> <p>۱۵- از بین رفتن اوستا (کتاب دینی زرتشتیان) در زمان اسکندر</p> <p>۱۶- اوستا حاوی نیایش اهورامزدا خدای بزرگ و بی همتا یزدان و فرشتگان ستایش پاکی و نیک و نکوهش دیوان و اهریمنان</p> <p>۱۷- اوستا کتاب دستورات دینی زردشت</p>	دبیرستان
<p>۱- تفسیر و بیانیات</p> <p>۲- عدم تقابل روحانیت با جسمانیت در اسلام</p> <p>۳- مسئولیت مشترک مسلمانان عامل مقابله با تجاوز به جهان اسلام</p> <p>۴- توحید اساس جامعه اسلامی</p> <p>۵- حج کنگره عظیم گردآمدن سالبانه مسلمانان</p> <p>۶- تسنن و تشیع دو مذهب بزرگ اسلام اند</p> <p>۷- مسلمانان و مسیحیان مردگان را دفن می‌کنند</p> <p>۸- قرآن منعکس کننده سادگی و بی پیرایه بودن اسلام</p> <p>۹- مخالفت اسلام با ضرر دیدن و ضرر رساندن</p> <p>۱۰- اسلام دین کامل در همه ابعاد</p> <p>۱۱- جامعیت احکام اسلام در سطوح فردی و اجتماعی</p> <p>۱۲- قرآن کتاب همه عصرها</p> <p>۱۳- قوانین اسلام ثابت و متغیراند</p> <p>۱۴- توجه اسلام به ظاهر و به باطن زندگی</p> <p>۱۵- اسلام دین پیشتاز اروپا</p>	<p>۱- تفسیر و بیانیات</p> <p>۲- عدم تقابل روحانیت با جسمانیت در اسلام</p> <p>۳- مسئولیت مشترک مسلمانان عامل مقابله با تجاوز به جهان اسلام</p> <p>۴- توحید اساس جامعه اسلامی</p> <p>۵- حج کنگره عظیم گردآمدن سالبانه مسلمانان</p> <p>۶- تسنن و تشیع دو مذهب بزرگ اسلام اند</p> <p>۷- مسلمانان و مسیحیان مردگان را دفن می‌کنند</p> <p>۸- قرآن منعکس کننده سادگی و بی پیرایه بودن اسلام</p> <p>۹- مخالفت اسلام با ضرر دیدن و ضرر رساندن</p> <p>۱۰- اسلام دین کامل در همه ابعاد</p> <p>۱۱- جامعیت احکام اسلام در سطوح فردی و اجتماعی</p> <p>۱۲- قرآن کتاب همه عصرها</p> <p>۱۳- قوانین اسلام ثابت و متغیراند</p> <p>۱۴- توجه اسلام به ظاهر و به باطن زندگی</p> <p>۱۵- اسلام دین پیشتاز اروپا</p>	
<p>اسلام و زنان (۱) ۱٪</p> <p>۱-تاکید اسلام بر ضرورت حضور زنان در جامعه</p>	<p>۱-تاکید اسلام بر ضرورت حضور زنان در جامعه</p>	
<p>پیامبر و اهل بیت (ع) (۲) ۲٪</p> <p>۱-رسول خدا و اهل بیت مظهر تمام و کمال حق</p> <p>۲- نقش ائمه اطهار در ادامه حیات اسلام</p>	<p>۱-رسول خدا و اهل بیت مظهر تمام و کمال حق</p> <p>۲- نقش ائمه اطهار در ادامه حیات اسلام</p>	
<p>اسلام و نفی امتیازات طبقاتی (۲) ۲٪</p>	<p>۱- نفی امتیازات طبقاتی، قومی و اقتصادی و تاکید بر ایمان، عمل و اخلاق در اسلام</p>	

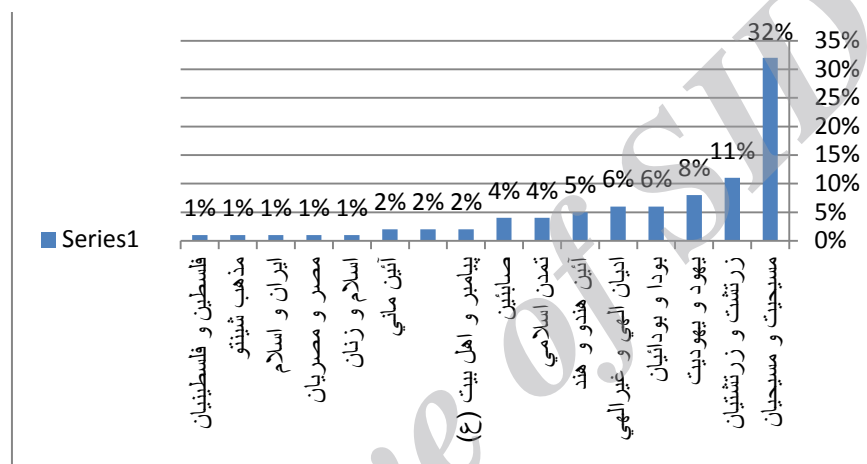
۱- نفی امتیازات طبقاتی، قومی و اقتصادی و تاکید بر ایمان، عمل و اخلاق در اسلام	۱۸- گردآوری اوستا در دوره های بعد از زمان اسکندر
تمدن اسلامی (۳) ۴٪	۱۹- اوستا شامل ۵ کتاب است: یسنا، یشت ها، ویسپرد، وندیداد و خرده اوستا
۱- پویایی زاینده‌گی و جهانی بودن ویژگی‌های اصلی تمدن اسلامی است	۲۰- یکتاپرست بودن زردشت
۲- تشویق به تحصیل و جستجوی دانش توسط اسلام	۲۱- صابئین پیروان حضرت یحیی (ع) که میان دو رود زندگی می‌کردند
۳- جنگ‌های صلیبی عامل انتقال تمدن پیشرفته اسلامی به اروپا	۲۲- حرام بودن خوردن گوشت گاو در میان صابئین
مصر و مصریان (۱) ۱٪	۲۳- خواندن نماز صبح بعد از طلوع آفتاب در آیین صابئین
۱- مطیع بودن مردم مصر زمینه ساز ظلم فراغه	۲۴- تبت مهم ترین مرکز بوداییان
ایران و اسلام (۱) ۱٪	۲۵- رواج مهرپرستی (میترائیسم) در دوره اشکانی در ایران
۱- خط عربی و آموزه های ضد استکباری اسلام عامل نزدیک شدن زبان و فرهنگ ایران به اسلام و نهضت مشروطیت	۲۶- آیین مانی گزینشی از ادیان مسیحی، زردشتی، بودایی و غیره.
مسیحیت و مسیحیان (۲۷) ۳۲٪	۲۷- پوشش کامل زنان ایرانی پیرو زردشت قبل از اسلام
۱- دعوت مسیحیت به پارسایی و مهربانی	۲۸- اهمیت زیاد پوشش در آیین مسیحیت
۲- ظهور مسیحیت مهم ترین حادثه تاریخ روم باستان	۲۹- تلاش زنان معتقد مسیحی به پوشش موی خود همچون حضرت مریم (ع)
۳- اهمیت زیاد پوشش در آیین مسیحیت	۳۰- ادیان الهی در اصل و حقیقت یک دین اند
۴- تلاش زنان معتقد مسیحی به پوشش موی خود همچون حضرت مریم (ع)	۳۱- طبق آیین یهود زنان یهودی در اجتماعات باید موی خود را بپوشانند
۵- گسترش مسیحیت در اروپا عامل پیدایش جایگاه خاص برای کلیسا	۳۲- گسترش مسیحیت در اروپا عامل پیدایش جایگاه خاص برای کلیسا
۶- مسیحیت سه مذهب دارد: کاتولیک، ارتدوکس و پروتستان	۳۳- حقیقت واحد ادیان الهی
۷- علیرغم ظهور مسیح در آسیا، اکثریت مسیحیان در اروپا، آمریکا، استرالیا، نیوزلند و آفریقای جنوبی حضور دارند	۳۴- وحدت نظر اسلام با همه ادیان الهی درباره خدا
۸- مسلمانان و مسیحیان مردگان را دفن می‌کنند	۳۵- حج کنگره عظیم گردآمدن سالیانه مسلمانان
۹- دشمنی بزرگان مسیحی و یهودی با پیامبر (ص) و مسلمانان علیرغم وعده ظهور پیامبر (ص) در تورات و انجیل	۳۶- تسنن و تشیع دو مذهب بزرگ اسلام اند
۱۰- دروغ بودن ادعای کشته شدن عیسی (ع) مسیح	۳۷- مسیحیت سه مذهب دارد: کاتولیک، ارتدوکس و پروتستان
۱۱- همه کتاب های آسمانی بجز قرآن تحریف شده‌اند	۳۸- علیرغم ظهور مسیح در آسیا، اکثریت مسیحیان در اروپا، آمریکا، استرالیا، نیوزلند و آفریقای جنوبی حضور دارند
۱۲- انکار پیامبری پیامبر (ص) توسط بزرگان مسیحی و یهودی	۳۹- یهودیان عمدتاً در شهرها و مراکز بازرگانی پراکنده‌اند
۱۳- وعده تورات و انجیل به ظهور پیامبر (ص)	۴۰- فلسطین از مراکز تجمع یهودیان است که بعد از ج. ج. دوم با حمایت دول استعماری به زور به اشغال یهودیان در آمده است
۱۴- عروج مسیح به آسمان	۴۱- مقدس بودن رود گنگ نزد هندوها
۱۵- انجیل کنونی جعلی است	۴۲- حرام بودن خوردن گوشت گاو نزد هندوها
۱۶- عروج عیسی (ع) به آسمان‌ها توسط خداوند	۴۳- وجود پیروان زیاد دین برهما در هند
۱۷- مسیحیان عامل استعمار چین	۴۴- کنفوسیوس و تالایی بزرگترین مذاهب بودا هستند.
۱۸- فرهنگ پایین اسپانیا در مورد نظافت	۴۵- چینی‌ها بیشترین پیروان کنفوسیوس
	۴۶- مرکزیت حضور دین بودایی و برهمنی در محدوده آسیا
	۴۷- تقسیم ادیان به دو نوع عمده: (۱) ادیان متکی بر یکتاپرستی مانند: اسلام، مسیحیت، یهودیت و زردشت؛ (۲) ادیان مبتنی بر پرستش غیرخدای یگانه، مانند: هندوئیسم، بودائیسم و آنیمیسم
	۴۸- وجود پیروان زیاد مذهب شیئتو در میان ژاپنی‌ها
	۴۹- مسلمانان و مسیحیان مردگان را دفن می‌کنند
	۵۰- قرآن منعکس کننده سادگی و بی‌پیرایه بودن اسلام

<p>۱۹- اصول حاکم بر کلیسا در قرون وسطی:</p> <p>۲۰- عدم وجود دانش و رستگاری بیرون از مسیحیت</p> <p>۲۱- همه مردم از افراد عادی تا پادشاهان رعایای کلیسا هستند</p> <p>۲۲- تفسیر و توضیح کتاب مقدس و احکام مسیحیت فقط در اختیار رهبران کلیسا است</p> <p>۲۳- مسیحیان اسپانیا مخالف شست و شو و حمام کردن بودند و آن را از آداب مسلمانان می دانستند</p> <p>۲۴- تشکیل انجیل کنونی مسیحیان از چهار انجیل: متی، مرقس، لوقا و یوحنا</p> <p>۲۵- نویسندگان انجیل های مزبور از باران مشهور حضرت عیسی بودند</p> <p>۲۶- اعتقاد مسیحیان به حضرت عیسی به عنوان منجی و موعود آخر الزمان</p> <p>۲۷- انجیل های برنابا و یوحنا ظهور پیامبر (ص) از زبان حضرت عیسی را ذکر کرده که او را نجات بخش خوانده است</p> <p>زرتشت و زرتشتیان (۹) ۱۱٪</p> <p>۱- از بین رفتن اوستا (کتاب دینی زرتشتیان) در زمان اسکندر</p> <p>۲- اوستا حاوی نیایش اهورامزدا خدای بزرگ و بی همتا یزدان و فرشتگان ستایش پاکی و نیک و نکوهش دیوان و اهریمنان</p> <p>۳- اوستا کتاب دستورات دینی زرتشت</p> <p>۴- گردآوری اوستا در دوره های بعد از زمان اسکندر</p> <p>۵- اوستا شامل پنج کتاب است: یسنا، یشت-ها، ویسپرد، وندیداد و خرده اوستا</p> <p>۶- یکتاپرست بودن زردشت</p> <p>۷- پوشش کامل زنان ایرانی پیرو زردشت قبل از اسلام</p> <p>۸- اعتقاد رایج آیین زردشتی به سوشیانت (به معنای منجی)</p> <p>۹- بشارت دادن متون زردشتی به ظهور موعود آخر الزمان</p> <p>صابئین (۳) ۴٪</p> <p>۱- صابئین پیروان حضرت یحیی که میان دو رود زندگی می کردند</p> <p>۲- حرام بودن خوردن گوشت گاو در میان صابئین</p> <p>۳- خواندن نماز صبح بعد از طلوع آفتاب در آیین صابئین</p>	<p>۵۱- مخالفت اسلام با ضرر دیدن و ضرر رساندن</p> <p>۵۲- اسلام دین کامل در همه ابعاد</p> <p>۵۳- جامعیت احکام اسلام در سطوح فردی و اجتماعی</p> <p>۵۴- قرآن کتاب همه عصرها</p> <p>۵۵- قوانین اسلام ثابت و متغیراند</p> <p>۵۶- دین الهی کامل ترین دین در قالب قرآن است</p> <p>۵۷- نقش ائمه اطهار در ادامه حیات اسلام</p> <p>۵۸- توجه اسلام به ظاهر و به باطن زندگی</p> <p>۵۹- اسلام دین پیشتاز اروپا</p> <p>۶۰- دشمنی بزرگان مسیحی و یهودی با پیامبر (ص) و مسلمانان علیرغم وعده ظهور پیامبر (ص) در تورات و انجیل</p> <p>۶۱- دروغ بودن ادعای کشته شدن عیسی مسیح</p> <p>۶۲- همه کتاب های آسمانی بجز قرآن تحریف شده اند</p> <p>۶۳- انکار پیامبری پیامبر توسط بزرگان مسیحی و یهودی</p> <p>۶۴- وعده تورات و انجیل به ظهور پیامبر (ص)</p> <p>۶۵- عروج مسیح به آسمان</p> <p>۶۶- انجیل کنونی جعلی است</p> <p>۶۷- عروج عیسی (ع) به آسمانها توسط خداوند</p> <p>۶۸- خط عربی و آموزه های ضد استکباری اسلام عامل نزدیک شدن زبان و فرهنگ ایران به اسلام و نهضت مشروطیت</p> <p>۶۹- مسیحیان عامل استعمار چین</p> <p>۷۰- فرهنگ پایین اسپانیا در مورد نظافت</p> <p>۷۱- اصول حاکم بر کلیسا در قرون وسطی:</p> <p>۷۲- عدم وجود دانش و رستگاری بیرون از مسیحیت</p> <p>۷۳- همه مردم از افراد عادی تا پادشاهان رعایای کلیسا هستند</p> <p>۷۴- تفسیر و توضیح کتاب مقدس و احکام مسیحیت فقط در اختیار رهبران کلیسا است</p> <p>۷۵- مسیحیان اسپانیا مخالف شست و شو و حمام کردن بودند و آن را از آداب مسلمانان می دانستند</p> <p>۷۶- تشکیل انجیل کنونی مسیحیان از چهار انجیل: متی، مرقس، لوقا و یوحنا</p> <p>۷۷- نویسندگان انجیل های مزبور از یاران مشهور حضرت عیسی (ع) بودند</p> <p>۷۸- در اعتقادات مردم چین ازدها نشانه فراوانی و برکت است</p> <p>۷۹- اعتقاد رایج آیین زردشتی به سوشیانت (به معنای منجی)</p> <p>۸۰- بشارت دادن متون زردشتی به ظهور موعود آخر الزمان</p> <p>۸۱- یهودیان معتقدند که روزی مسیح خواهد آمد و دین حضرت موسی (ع) را در جهان گسترش خواهد داد</p>
--	---

<p>بودا و بودائیان (۵) ۶٪</p> <p>۱-تبت مهم ترین مرکز بوداییان</p> <p>۲-کنفوسیوس و تاوایی بزرگترین مذاهب بودا هستند</p> <p>۳-چینی ها بیشترین پیروان کنفوسیوس</p> <p>۴-مرکزیت حضور دین بودایی و برهمایی در محدوده آسیا</p> <p>۵-در اعتقادات مردم چین اژدها نشانه فراوانی و برکت است</p> <p>آئین مانی (۲) ۲٪</p> <p>۱-رواج مهرپرستی (میترائیسم) در دوره اشکانی در ایران</p> <p>۲-آئین مانی گزینشی از ادیان مسیحی، زردشتی، بودایی و غیره.</p> <p>یهود و یهودیت (۷) ۸٪</p> <p>۱-طبق آئین یهود زنان یهودی در اجتماعات باید موی خود را بپوشانند</p> <p>۲-یهودیان عمدتاً در شهرها و مراکز بازرگانی پراکنده اند</p> <p>۳-دشمنی بزرگان مسیحی و یهودی با پیامبر (ص) و مسلمانان علیرغم وعده ظهور پیامبر (ص) در تورات و انجیل</p> <p>۴-همه کتاب های آسمانی بجز قرآن تحریف شده اند</p> <p>۵-انکار پیامبری پیامبر توسط بزرگان مسیحی و یهودی</p> <p>۶-وعده تورات و انجیل به ظهور پیامبر(ص)</p> <p>۷-یهودیان معتقدند که روزی مسیح خواهد آمد و دین حضرت موسی را در جهان گسترش خواهد داد</p> <p>آئین هندو و هند (۴) ۵٪</p> <p>۱-مقدس بودن رود گنگ نزد هندوها</p> <p>۲-حرام بودن خوردن گوشت گاو نزد هندوها</p> <p>۳-وجود پیروان زیاد دین برهما در هند</p> <p>۴-تبعیض شدید طبقاتی در هند</p> <p>مذهب شینتو (۱) ۱٪</p> <p>۱-وجود پیروان زیاد مذهب شینتو در میان ژاپنی ها</p> <p>ادیان الهی و غیرالهی (۵) ۶٪</p> <p>۳-ادیان الهی در اصل و حقیقت یک دین اند</p> <p>۲-حقیقت واحد ادیان الهی،</p> <p>۳-وحدت نظر اسلام با همه ادیان الهی درباره خدا</p> <p>۴-تقسیم ادیان به دو نوع عمده:(۱) ادیان</p>	<p>۸۲-اعتقاد مسیحیان به حضرت عیسی به عنوان منجی و موعود آخر الزمان</p> <p>۸۳-انجیل های برنابا و یوحنا ظهور پیامبر (ص) از زبان حضرت عیسی را ذکر کرده که او را نجات بخش خوانده است</p> <p>۸۴-تبعیض شدید طبقاتی در هند</p>
--	---

<p>متکی بر یکتاپرستی مانند: اسلام، مسیحیت، یهودیت و زردشت؛ (۲) ادیان مبتنی بر پرستش غیرخدای یگانه، مانند: هندوئیسم، بودائیسم و آئیمیس</p> <p>۵- دین الهی کامل ترین دین در قالب قرآن است</p> <p>فلسطین و فلسطینیان (۱) ۱٪</p> <p>۱- فلسطین از مراکز تجمع یهودیان است که بعد از ج. ج. دوم با حمایت دول استعماری به زور به اشغال یهودیان در آمده است.</p>		
---	--	--

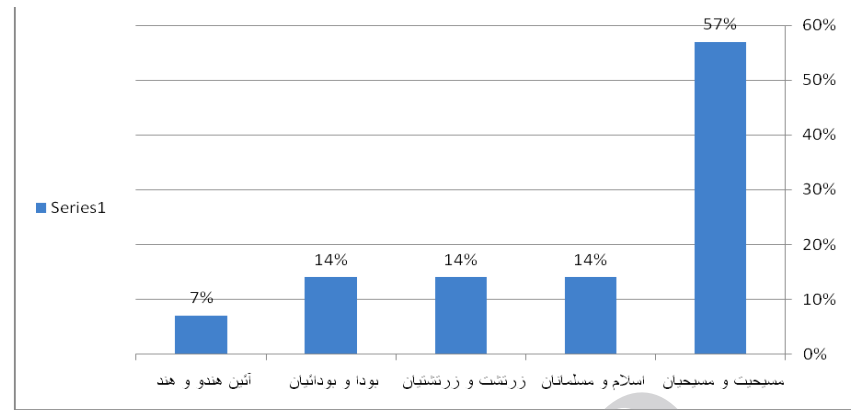
نمودار شماره ۲: محورهای گفتمان دینی در کتاب‌های دبیرستانی

جدول شماره ۹: کلیه محورهای گفتمانی و محورهای اساسی گفتمان دینی برای کلیه کتاب های مقطع پیش دانشگاهی

مقطع تحصیلی	کلیه محورهای گفتمانی	محورهای اساسی گفتمان دینی
پیش دانشگاهی	۱- سلطه مستبد مسیحیت تحریف شده بر مردم و جهان، ۲- اعتقاد مسیحیان به فداشدن مسیح به عنوان تاوان گناه بشریت ۳- تلقی خطا ناپذیر بودن پاپ، بالاترین مقام کلیسا ۴- شوق وافر پیروان ادیان مانند اسلام، مسیحیت، بودایی و زردشتی به زندگی کردن در اماکن مذهبی ۵- کاتولیک‌ها تحت رهبری پاپ، کشیش‌ها و کلیساها هستند ۶- واتیکان مرکز رهبری کاتولیک‌ها ۷- مسیحیان دینداری را امری فردی می‌دانند ۸- عدم احساس وابستگی مسیحیان به تشکیلات روحانی مسیحیت	مسیحیت و مسیحیان (۸) ۵۷٪ ۱- سلطه مستبد مسیحیت تحریف شده بر مردم و جهان، ۲- اعتقاد مسیحیان به فداشدن مسیح به عنوان تاوان گناه بشریت ۳- تلقی خطا ناپذیر بودن پاپ، بالاترین مقام کلیسا ۴- شوق وافر پیروان ادیان مانند اسلام، مسیحیت، بودایی و زردشتی به زندگی کردن در اماکن مذهبی ۵- کاتولیک‌ها تحت رهبری پاپ، کشیش‌ها و کلیساها هستند ۶- واتیکان مرکز رهبری کاتولیک‌ها ۷- مسیحیان دینداری را امری فردی می‌دانند ۸- عدم احساس وابستگی مسیحیان به تشکیلات روحانی مسیحیت
	۱- تمدن اروپایی تمدن مسیحی است ۲- شوق وافر پیروان ادیان مانند اسلام، مسیحیت، بودایی و زردشتی به زندگی کردن در اماکن مذهبی ۳- تملدن اروپایی تملدن مسیحی است ۴- شوق وافر پیروان ادیان مانند اسلام، مسیحیت، بودایی و زردشتی به زندگی کردن در اماکن مذهبی ۵- مرکز هندوها در هند است ۶- لاهاسا مرکز بودایی در تبت بنارس است ۷- کاتولیک‌ها تحت رهبری پاپ، کشیش‌ها و کلیساها هستند ۸- واتیکان مرکز رهبری کاتولیک‌ها ۹- مسیحیان دینداری را امری فردی می‌دانند ۱۰- عدم احساس وابستگی مسیحیان به تشکیلات روحانی مسیحیت	اسلام و مسلمانان (۲) ۱۴٪ ۱- دیدگاه مسئولیت واحد مسلمانان و تمدن بر بنیاد اعتقاد ۲- شوق وافر پیروان ادیان مانند اسلام، مسیحیت، بودایی و زردشتی به زندگی کردن در اماکن مذهبی زرتشت و زرتشتیان (۲) ۱۴٪ ۱- مرکز زردشتی‌ها یزد است ۲- شوق وافر پیروان ادیان مانند اسلام، مسیحیت، بودایی و زردشتی به زندگی کردن در اماکن مذهبی بودا و بودائیان (۲) ۱۴٪ ۱- شوق وافر پیروان ادیان مانند اسلام، مسیحیت، بودایی و زردشتی به زندگی کردن در اماکن مذهبی ۲- لاهاسا مرکز بودایی در تبت بنارس است آئین هندو و هند (۱) ۷٪ ۱- مرکز هندوها در هند است

نمودار شماره ۳: محورهای گفتمان دینی در کتاب های پیش دانشگاهی

تحلیل جدول و نمودارهای به دست آمده

طبق نظریه گلدمن که ویژگی‌های دوره اول تفکر مذهبی شخصی (۱۱ تا ۱۳ سالگی) را در: حرکت از تفکر عینی به تفکر انتزاعی، تغییر تدریجی بین خیال پردازی و منطق بزرگسالی، جایگزین شدن فعالیت‌های عقلی به شیوه استقرایی و قیاسی، افزایش قیاس‌های منطقی و غلبه تفکر انتزاعی دانسته است (Goldman, 1965) و با توجه به این‌که مقطع راهنمایی در این دوره گنجانده می‌شود، می‌توان محورهای گفتمانی این دوره را به شکل عمیق‌تر و با توجه به این نظریه آموزشی ارزیابی کرد. در این دوره همان‌گونه که نمودار شماره ۱ نشان می‌دهد، تنوع مطالب مختلف که عمدتاً بیش از آن‌که از عینیت برخاسته شوند از نوعی تفکر انتزاعی برخوردار هستند، می‌توان گفت که آنچه در این دوره مطرح شده است با جریان کلی آموزشی هماهنگ می‌باشد. اما تحلیل آماری این دوره از مجموع کلیه محورهای گفتمانی مطرح در کتاب‌های مختلف مقطع راهنمایی بیانگر این است که کمترین عنوان مطرح در این کتاب‌ها موضوع مربوط به «باییت و بهاییت» است که ۲٪ از مجموع محورها را تشکیل داده و حداکثر موضوع مطرح شده در این کتابها موضوع «مسیحیت و مسیحیان» است که ۲۷٪ از مجموع محورها را تشکیل می‌دهد. موضوع فلسطین و صهیونیسم با نسبت ۱۱٪ و اسلام و مسلمانان ۱۳٪ می‌باشد.

نظریه گلدمن در مورد ویژگی‌های دوره دوم تفکر مذهبی شخصی (۱۳ سالگی به بعد) ناظر به توجه بیشتر به عناصر عینی و تئوری‌ها برای گسترش به حوزه‌های واقعی و جبران تاخیر رشد تفکر دینی در ورود به دوره تفکر انتزاعی است که با توجه به نتایج به دست آمده از دو دوره دبیرستان و پیش دانشگاهی می‌توان گفت که آنچه بیشتر مورد توجه قرار گرفته است بیشتر همان گرایش عینیت‌گرایی و جبران برخی از مسایل مربوط به تفکر دینی است که در دوره قبل کمتر مورد توجه بوده است (Goldman, 1965)، می‌باشد. آمار و تحلیل کمی نمودار شماره ۲ نیز بیانگر این است که کمترین موضوع مورد توجه در مقطع دبیرستان موضوع «فلسطین» (۱٪) و بیشترین موضوع مورد توجه «مسیحیت و مسیحیان» (۳۲٪) می‌باشد. به عبارت دیگر همان‌گونه که موضوع «مسیحیت و مسیحیان» در دوره راهنمایی مورد توجه بوده است، در مقطع دبیرستان نیز این موضوع مورد تأکید بوده است. موضوع‌های دیگری که در این زمینه قابل توجه بوده‌اند: ایران و اسلام (۱٪)، اسلام و زنان (۱٪)، پیامبر و اهل بیت (ع) (۲٪)، تمدن اسلامی (۴٪) و زرتشت و زرتشتیان (۱۱٪) می‌باشد.

تحلیل آمار به دست آمده از دوره پیش دانشگاهی (نمودار شماره: ۳) نیز نشان دهنده این است که موضوع مربوط به «آیین هندو و هند» با کمترین آمار (۷٪) و موضوع «مسیحیت و مسیحیان» با بیشترین آمار (۵۷٪) از مجموع محورهای گفتمانی کلیه کتاب‌های

مربوطه مورد توجه بوده است. در این دوره نیز موضوع های اسلام و مسلمانان (۱۴/۱) و «زرتشت و زرتشتیان» (۱۴/۱) بوده است. آمارهای تحلیلی مربوط به گفتمان دینی که در نمودارهای سه گانه (۱) و (۲) و (۳) متعلق به کلیه کتاب های سه مقطع تحصیلی نشان داده شده اند، بیانگر واقعیت دیگری است که به شدت قابل تامل است. بیشترین موضوع مورد توجه در هر سه مقطع تحصیلی موضوع «مسیحیت و مسیحیان» است که به اشکال مختلف: تبیینی، تفسیری، نقد و ارزیابی مطرح شده است. طرح این موضوع از طرفی بیانگر توجه نظام آموزشی به اقلیت مسیحی در کشور که وابسته به اکثریت مسیحیان جهان می باشند، و از طرف دیگر نشان دهنده ضرورت تبیین برداشت های اشتباهی است که در مورد این دین الهی شده، و زمینه سازی برای پذیرش اسلام می باشد. موضوع دیگری که باید به شدت مورد توجه قرار گیرد و دلیل آن روشن شود توجه بسیار کم کتاب های درسی به مسایل اسلامی، اهل بیت (ع)، ایران، و زنان می باشد. طرح مسایل مربوط به اسلام و مسلمانان در دو دوره راهنمایی و پیش دانشگاهی هر کدام به ترتیب (۱۳/۱) و (۱۴/۱) بوده در حالی که همین موضوع در دوره دبیرستان تنها (۱/۱) از کل محورهای مطرح شده در این زمینه را تشکیل می دهد. موضوع اسلام و زنان نیز تنها در دوره دبیرستان و به نسبت (۱/۱) از مجموع محورهای دینی مطرح شده در کلیه کتاب های این دوره مورد توجه قرار گرفته است. موضوع «زرتشت و زرتشتیان» نیز تنها در دو دوره دبیرستان و پیش دانشگاهی به ترتیب با نسبت (۱۱/۱) و (۱۴/۱) مطرح شده است. موضوع «فلسطین» نیز که از اهمیت ویژه ای در کلیه گفتمان های جمهوری اسلامی برخوردار است، در مقطع راهنمایی به نسبت (۱۱/۱) و در مقطع دبیرستان تنها به نسبت (۱/۱) در کلیه کتاب های درسی مورد توجه بوده و در مقطع پیش دانشگاهی در مورد آن صحبتی انجام نگرفته است.

این وضعیت اگر در مقایسه با مسایل مختلفی که به شکلی می توان گفت به عنوان «خرده فرهنگ» یا «گفتمان های حاشیه ای» تلقی می شوند بررسی شود بیانگر نوعی از «سوگیری»، «به حاشیه راندگی»، «تقلیل گرایی» و «ناگفتمانی» است. این حرکت در مهمترین بخش آموزشی کشور، نه تنها قابل پذیرش نبوده بلکه به شدت باید مورد تأمل قرار گیرد. تنها به عنوان مثال: طرح مباحثی در مورد «مهدویت»، «تمدن اسلامی»، «ولایت و امامت»، و حتی مسایلی در مورد ادیان دیگر مانند «یهودیت» که بهر حال برخی از پیروان آن در ایران زندگی می کنند، و مواردی از قبیل «وقف»، «امور خیریه»، «مدارای دینی» و... که می تواند در ساخت تفکر دانش آموزان در این دوره مهم آموزشی تاثیرگذار باشد، مورد غفلت قرار گرفته و در این زمینه مطالبی در مورد آنها گفته نشده است. لازم به تاکید است مثلاً مباحث «وقف» که یک توسعه اسلامی همه جانبه را بازگو می کند و یک حرکت داوطلبانه و مؤمنانه است نه تنها باید مورد توجه قرار گیرد، بلکه به اندازه کافی مورد تاکید قرار دهد تا این گرایش اعتقادی و خدماتی در جامعه توسعه یابد. اگر گفته شود در بررسی های انجام گرفته حتی یک بار کلمه «وقف» نیامده است عمق این دیدگاه نسبت به مسایل مهم جامعه مشخص می شود.

نتیجه گیری

در این مقاله با توجه به نقش آموزش و پرورش در ایجاد اندیشه نسل آینده به بررسی گفتمان آموزشی حاکم در بازنمایی گفتمان دینی پرداخت شده است. پایه های مفهومی تحقیق از سه نظریه مهم، گفتمان، بازنمایی و ایدئولوژی تشکیل شده و البته با توجه به رویکرد تحقیق - که بازنمایی دینی است - به مفهوم فرهنگ و نظریه آموزشی در مراحل رشد کودکان و نوجوانان نیز پرداخته شده است. روش بررسی تحقیق، تحلیل گفتمان بوده که به عنوان یک روش کیفی برای بررسی لایه های درونی متون آموزشی کشور مورد استفاده قرار گرفته است. البته برای این که کاملاً از روش های کمی آماری نیز در این زمینه استفاده شود، نمودارهای آماری تحلیلی از متون مرتبط با تحقیق تهیه شده که در تحلیل نهایی گفتمان های حاکم در نظام آموزشی ایران مورد استفاده قرار گرفته اند. در این تحلیل گرچه طبق نظریه گلدمن می توان گفت که در مقاطع مختلف آموزشی مورد نظر تلاش شده است که مسایل

مربوط به شیوه آموزش انتزاعی و عینی مورد توجه قرار گیرند، اما آنچه که قابل توجه است. کمیت و کیفیت‌های گفتمان‌های مختلفی است که بعضاً با تفاوت زیادی با یکدیگر مورد توجه بوده است. موضوع «مسیحیت و مسیحیان» به عنوان مثال از بالاترین نسبت گفتمانی در کلیه مقاطع تحصیلی برخوردار بوده، در حالی که موضوع‌های «اسلام و مسلمانان»، «اهل بیت» (ع)، «فلسطین»، «اسلام و ایران» و «زنان» از نسبت‌های بسیار کمتری برخوردار بوده‌اند که در برخی مواقع نگران کننده می‌باشند.

آنچه که در این زمینه پیشنهاد می‌شود، توجه جدی مسئولان آموزش و پرورش کشور به تجدید نظر در پرداختن و تبیین مسایل مختلف گفتمان دینی در نظام آموزشی کشور است که به شدت از نوعی عدم توازن منطقی در بیان موضوع‌های مهم و مورد توجه نظام جمهوری اسلامی ایران، رنج می‌برد.

Archive of SID

منابع

۱. باهنر، ناصر (۱۳۸۷) آموزش مفاهیم دینی همگام با روانشناسی رشد، چاپ نهم تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل.
۲. بهرام پور، شعبانعلی (۱۳۸۷)، مقدمه گردآورنده بر کتاب تحلیل انتقادی گفتمان نورمن فرکلاف، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه ها.
۳. پاپن، مایکل (۱۳۷۹)، بارت، فوکو، آلتوسر، تهران: نشر مرکز.
۴. تامپسون، جان (۱۳۷۸)، ایدئولوژی و فرهنگ مدرن، ترجمه مسعود اوحدی، تهران: موسسه فرهنگی آینده پویان.
۵. روح الامینی، محمود (۱۳۷۲) زمینه فرهنگ شناسی، تالیفی در انسان شناسی فرهنگی و مردم شناسی، تهران: انتشارات عطار.
۶. سلطانی، سید علی اصغر (۱۳۸۴) قدرت، گفتمان و زبان: سازوکارهای جریان قدرت در جمهوری اسلامی ایران، تهران: نشر نی.
۷. ضیمران، محمد (۱۳۷۸) میشل فوکو: دانش و قدرت، تهران: انتشاران هرمس.
۸. غیاثیان، مریم السادات (۱۳۸۶)، بازنمایی ما و آنها: تصویر سفیدپوستان و مسلمانان در نشریات غرب بعد از یازدهم سپتامبر، فصلنامه رسانه، شماره ۷۲، زمستان ۱۳۸۶.
۹. فیاض، ایراندخت (۱۳۸۷) بررسی فراتحلیلی محتوای کتاب های درسی در رابطه با ارزش های اسلامی- ایرانی، فصلنامه فرهنگ و علم، سال اول، شماره اول، بهار، ۱۳۸۷.
۱۰. کارنوی، مارتین (۱۳۶۷) آموزش و پرورش در خدمت امپریالیسم فرهنگی، ترجمه: محبوبه مهاجر، موسسه انتشارات امیرکبیر.
۱۱. کالر، جانانان (۱۳۷۹) فردینان دوسوسور، ترجمه: کورش صفوی، تهران: هرمس.
۱۲. مهدی زاده، محمد (۱۳۸۷)، رسانه ها و بازنمایی، چاپ اول، تهران: انتشارات دفتر مطالعه و توسعه رسانه ها، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۱۳. موسی پور، نعمت الله (۱۳۷۰)، ارزشیابی شیوه رایج محتوای کتاب های فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی مقطع ابتدایی ایران با استفاده از روش ویلیام رویم، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم.
۱۴. هال، استوارت، (۱۳۸۲) غرب و بقیه: گفتمان و قدرت، در دولت، فساد و فرصت های اجتماعی، ترجمه: حسین راغفر، تهران: انتشارات نقش و نگار.
۱۵. ون دایک، تئو. ای (۱۳۸۲) مطالعاتی در تحلیل گفتمان، ترجمه: گروه مترجمان، چاپ اول، انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه.
۱۶. ون دایک، تئو. ای (۱۳۷۸) تحلیل گفتمان: پرورش و کاربست آن در ساختار خبر، مترجم: محمد رضا حسن زاده، (جزوه پلی کپی)، تهران: معاونت سیاسی صدا و سیما جمهوری اسلامی.
۱۷. ادبیات فارسی (۱) (۱۳۸۸) سال اول دبیرستان، کلیه رشته ها، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب های درسی ایران.
۱۸. ادبیات فارسی (۱۳۸۸) سال دوم دبیرستان، رشته ادبیات و علوم انسانی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب های درسی ایران.
۱۹. ادبیات فارسی (۱۳۸۸) سال دوم راهنمایی تحصیلی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب های درسی ایران.
۲۰. ادبیات فارسی (۱۳۸۸) اول راهنمایی تحصیلی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب های درسی ایران.
۲۱. تاریخ ادبیات ایران و جهان (۱۳۸۸) سال دوم دبیرستان، رشته ادبیات و علوم انسانی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و

- برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۲۲. تاریخ ادبیات ایران و جهان (۱۳۸۸) سال سوم دبیرستان، رشته ادبیات و علوم انسانی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۲۳. تاریخ ایران و جهان (۲) (۱۳۸۷) سال سوم دبیرستان، رشته ادبیات و علوم انسانی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۲۴. تاریخ ایران و جهان (۱) (۱۳۸۸) سال دوم دبیرستان، رشته ادبیات و علوم انسانی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۲۵. تاریخ سال دوم راهنمایی تحصیلی (۱۳۸۸)، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۲۶. تاریخ سال سوم راهنمایی تحصیلی (۱۳۸۶) وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۲۷. تاریخ شناسی (۱۳۸۸) دوره‌ی پیش‌دانشگاهی، رشته ادبیات و علوم انسانی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۲۸. تاریخ، سال اول راهنمایی تحصیلی (۱۳۸۸)، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۲۹. تعلیمات اجتماعی (۱۳۸۷) سال اول راهنمایی تحصیلی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۳۰. تعلیمات اجتماعی (۱۳۸۷) سال سوم راهنمایی تحصیلی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۳۱. جامعه شناسی (۱۳۸۸) سال دوم دبیرستان، رشته ادبیات و علوم انسانی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۳۲. جامعه شناسی (۲) (۱۳۸۷)، سال سوم دبیرستان، رشته ادبیات و علوم انسانی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۳۳. جغرافیا (۱۳۸۶) سال سوم راهنمایی تحصیلی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۳۴. جغرافیا (۱۳۸۸) سال اول راهنمایی تحصیلی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۳۵. جغرافیا (۱۳۸۸) سال دوم دبیرستان، رشته ادبیات و علوم انسانی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۳۶. جغرافیا (۱۳۸۸) سال دوم راهنمایی تحصیلی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۳۷. جغرافیا (۱۳۸۸) سال سوم دبیرستان، رشته ادبیات و علوم انسانی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۳۸. دین و زندگی (۱۳۸۷) سال سوم دبیرستان، کلیه رشته‌ها، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.
۳۹. دین و زندگی (۱۳۸۸) دوره‌ی پیش‌دانشگاهی، رشته ادبیات و علوم انسانی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب‌های درسی ایران.

۴۰. دین و زندگی (۱۳۸۸) سال اول دبیرستان، کلیه رشته ها، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب های درسی ایران.
۴۱. دین و زندگی (۱۳۸۸) سال دوم دبیرستان، کلیه رشته ها، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب های درسی ایران.
۴۲. راهنمایی تحصیلی (۱۳۸۷) وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب های درسی ایران.
۴۳. زبان فارسی (۱) (۱۳۸۸) سال اول دبیرستان، کلیه رشته ها، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب های درسی ایران.
۴۴. زبان فارسی (۲) (۱۳۸۸) سال اول دبیرستان، کلیه رشته ها، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب های درسی ایران.
۴۵. علوم اجتماعی (۱۳۸۸) دوره ی پیش دانشگاهی، رشته ادبیات و علوم انسانی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب های درسی ایران.
۴۶. فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی (۱۳۸۷) سال سوم راهنمایی تحصیلی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب های درسی ایران.
۴۷. فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی (۱۳۸۸) سال دوم راهنمایی تحصیلی، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب های درسی ایران.
۴۸. مطالعات اجتماعی (۱۳۸۸) سال اول دبیرستان، کلیه رشته ها، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ نشر کتاب های درسی ایران.

49. Goldman, R. (1965) *Readiness for Religion*, London: Routledge and Kegan Poul.
50. Hall, S. (2003) *The Work Representation*, in Stuart Hall (ed.), *Representation: Cultural Representation and Signifying Practices*, London: Sage Publications.
51. Harris, Z. (1952) *Discourse Analysis*. In *Language*, 28: 1-30.
52. Kroeber, Alfred Louis & Kluckhohn, Clyde (1954) *Culture: A Critical Review of Concepts and Definition*, New Yourk: Vintage Books.
53. van Dijk, T. (1998) *Opinions and Ideologies*, in *Approaches to Media Discourse*, Blackwell.

SID

سرویس های
ویژه

سرویس ترجمه
تخصصی

کارگاه های
آموزشی

بلاگ
مرکز اطلاعات علمی

عضویت در
خبرنامه

فیلم های
آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

مباحث پیشرفته یادگیری عمیق؛
شبکه های توجه گرافی
(Graph Attention Networks)

کارگاه آنلاین آموزش استفاده از
وب آوساینس

کارگاه آنلاین مقاله روزمره انگلیسی